

"Naloga za gibanje
Znanost mladini"

F R A N   R O Š   (1898-1976)

ŽIVLJENJE, PROZA IN MLADINSKO DELO

Saška Hrušovar, Saška Oprešnik, Lidija Hrnčič

CELODNEVNA OSNOVNA ŠOLA
FRAN ROŠ CELJE

MENTORICA:
Ljudmila Conradi

V Celju,   20. IV. 1987

O B S E G N A L O G E

1. Tekst z enainštiridesetimi fotografijami	- 48 strani
2. Tekst brez fotografij	- 40 strani
3. Priloge: dve pismi, dva zemljevida z legendama	
4. Povzetek	- 2 strani
5. Viri in literatura	- 8 strani

K A Z A L O V S E B I N E

	Stran
NASLOV	1
OBSEG NALOGE	2
KAZALO VSEBINE	3
UVOD	4
ROŠEVA ŽIVLJENJSKA POT Z DELOM	5 - 52
PROZA	53 - 61
KORPOLAR HUŠ, ZVESTA ČETA	61 - 70
MLADINSKA DELA	
1. Medvedek Rjavček	70 - 74
2. Juretovo popotovanje in še kaj	74 - 78
3. Dija	78 - 83
4. Letalec Nejček	83 - 84
5. Vid Nikdarsit	84 - 85
6. Tinca brez mezinca	85 - 92
PRILOGE	93
ROŠEVA HČI DR. SONJA SMREKAR O SVOJEM OČETU	94 - 95
ROŠEVO PISMO PRIJATELJU ANTONU MULEJU	96
ROŠEVA POT	97
ROŠ V CELJU	98
LEGENDA K ZEMLJEVIDU ROŠ V CELJU	99 - 100
POVZETEK	101 - 102
VIRI IN LITERATURA O ROŠU, UPORABLJENI ZA NALOGO	103 - 106
ROŠEVA DELA, UPORABLJENA ZA ŽIVLJENJEPIS	107 - 108
OBRAVNAVANA DELA FRANA ROŠA	108 - 109
VIRI FOTOGRAFIJ	110

UVOD

Na pobudo Roševega krožka se naša šola imenuje po celjskem književniku in pedagogu Franu Rošu. Učenci šole 0000324 smo ponosni, da nosi šola njegovo ime. Vsaka štiri leta prirejamo kviz iz znanja o pisateljevem delu in življenju.

Pri dodatnem pouku slovenskega jezika smo se domenile, da bomo poskušale kaj več izvedeti o pisateljevem življenju, da bomo prebrale nekaj njegovih glavnih del in to zapisale v obliki raziskovalne naloge, kajti prav je, da učenci naše šole vemo o pisatelju kaj več kot drugi.

Ker je bilo na razpolago mnogo literature, smo se pri delu omejile na življenjepis, prozo in mladinsko delo. V veliko pomoč nam je bila Bibliografija Frana Roša, ko jo je napisala Antonija Fras.

Ob koncu poglobljanja v pisateljevo življenje in delo se zavedamo, da je naše znanje o Franu Rošu še vedno skromno.

Profesorici Boženi Orožnovi se zahvaljujemo za ekskurzijo po Celju ter za gradivo in nasvete, profesorici Antoniji Fras pa za članke. Hvala tudi Roševi hčerki dr. Sonji Smrekar za sestavek o njenem očetu in podatke, ki jih v literaturi nismo našle. Igralcu Danilu Gorinšku se zahvaljujemo za informacijo v zvezi z anekdoto o Rošu; Rudiju Fajglu, Roševemu vrstniku, pa za pripovedovanje spomin o pisatelju.

ROŠEVA ŽIVLJENJSKA POT Z DELOM

Naš celjski in slovenski pisatelj, pesnik, mladinski dramatik ter publicist Fran Roš se je rodil 14. januarja 1898 v Kranju "... v nekdanji Rožni ulici, dve hiši naprej od hiše, ki je v njej skoraj trideset let prej umrl pesnik Simon Jenko. Moj stari oče Miha je poznal še našega pesniškega prvaka Franceta Prešerna in je enajst let star gledal njegovo zadnjo pot skozi Kranj" (Fran Roš: Otroška leta, Lepo mesto 1968, 1. 8, št. 2, str. 7 - 8).

Njegovemu očetu je bilo ime Franc, materi pa Katarina (rojena Puhar). Oče mu je bil tajnik na okrajnem glavarstvu v Kranju.

1.

Kranj - rojstni kraj Frana Roša

V otroških letih se pisatelj še spominja svojega življenja v Kranju. Kot otrok je rad plezal. Ko je mama nekoč zračila posteljnino na dvorišču, je splezal na okvir posteljne mreže.

Pri tem pa je imel smolo. Zlomil si je nogo pod kolenom. Stari doktor Šavnik mu jo je naravnal in dal v mavec. Oče mu je uslugo plačal tako, da mu je, ker je lepo pisal, prepisoval zdravniške zapiske.

2.

Fran Roš v Kranju,
ko je bil star
eno leto.

"Nesreča, ki sem jo doživel pri plezanju v višino, me je, zdi se mi, vendar naredila modrejšega. V življenju se namreč nisem kaj dosti silil na kakšne posebno visoke položaje." Otroška leta, Lepo mesto, 1.8, št. 2, str. 7 - 8).

Ko je bilo Franu štiri leta, so se Roševi preselili v Celje, ker so očeta premestili na celjsko okrajno glavarstvo kot pisarniškega uradnika.

(Okrajni glavar Müller, pri katerem je bil Rošev oče tajnik, je bil zelo objektiven do Slovencev.) Franjo je še obiskoval Kranj. Hodil je na počitnice k dedku in babici. Pozneje pa na njun grob.

V Celju so Roševi stanovali v hiši na današnji Linhartovi ulici 6, pri živilskem trgu. (Takrat je bil trg na Tomšičevem trgu. Na prostoru današnjega pa se je razprostiral kaznilniški vrt. V bližini Roševega stanovanja je bila Ravnikarjeva trgovina.)

"To je bila ulica moje najzgodnejše mladosti. Imenovala se je Vošnjakova ulica, nemško Brunnengasse. Prav nič ni bila imenitna. Preveč je bila pretrgana, neenakomerno široka, z zelo različnimi stavbami. Tu se je občutila tudi revščina malega človeka, ki se je šele nedavno s podeželja preselil v mesto." (Fran Roš: Stara celjska ulica, Lepo mesto, 1. 1973, št. 2, str.8).

3.

Današnja Linhartova ulica 6. Sem so se Roševi leta 1901 preselili iz Kranja.

Hiša, v kateri so Roševi stanovali, je bila last, podružnice mariborske pivovarne Götz. V kletih brez oken je bilo veliko skladišče ledu za hlajenje piva poleti.

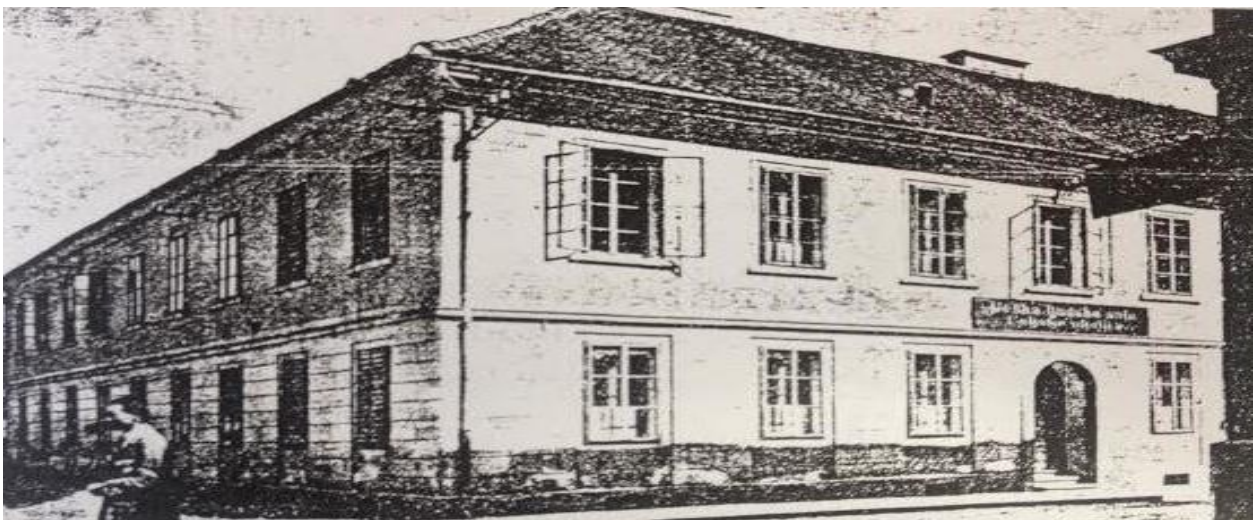
Celje je bilo takrat majhno mesto z manj kot 7000 prebivalci. Leta 1910, ko je bilo ljudsko štetje, je le tretjina priznala slovensko poreklo. Vozniki, ki so želeli priti v mesto, so morali plačati mitnino.

Otroci so radi igrali nogomet na Glaziji. Kopali so se v Savinji ter se igrali po okoliških hribih.

Kot otroka je mati Frana peljala v gledališče gledat Trnjulčico. To je bila prva igra, ki jo je videl. Nanj je napravila močan vtis.

Fran Roš je v Celju obiskoval okoliško deško ljudsko šolo (prva slovenska osnovna šola v Celju) od leta 1904 do 1909.

4.

Stara okoliška šola

"V deževni jeseni 1904 so me starši vpisali v staro celjsko okoliško šolo, čeprav sem bil mestni otrok je tak korak tedaj pomenil že nekakšno nacionalno demonstracijo. S polno šolsko torbico na hrbtu sem torej nastopil novo pot šolske vzgoje in pridobivanja znanja, da bi mogel postati čim popolnejši človek. Pri tem sem se dokaj hrabro obnašal, kajti vedel sem, da je bil moj oče znanec vsem učiteljem na tej šoli. Tudi se mi je seveda zdelo imenitno postati učenec, kar je bila že višja stopnja človeške poti, pa tudi knjige, ki se jih bom naučil bratu, so mi bile močna vaba. Množico novincev nas je sprejela učilnica v pritličju, niti malo ne prijazna. Bila je ozka, nizka in zatohla ..." (Iz učenčevih spominov, Osemdesetletnica prve osnovne šole v Celju, 1. 1955). Okoliška slovenska deška šola je stala na današnji Čuprijski ulici, (zdaj je tam bife Akvarij n stanovanjski blok). Vanjo so hodili otroci okoliških kmetov in delavcev, le peščica je bila meščanov-Slovencev.

Rošev prvi učitelj je bil Fran Kranjc. Govoril je mehko in živo. Igral je gosli. Že po nekaj dneh ga je zamenjal učitelj Josip Žagar, ki je bil dober likovnik. Učil je zelo nazorno. Učencem je demonstriral umivanje tako, da se je slekel do pasu in se umil pred njimi.

Učitelj Miloš Levstik ga je učil v drugem in tretjem razredu, v četrtek pa Martin Stante, ki je bil zelo dober z učenci in je mojstrsko igral gosli. V petem razrednik zopet Žagar. Nadučitelj šole je bil Gradišnik, ki je znal dečke vzgajati v slovenskem duhu.

Kot osnovnošolec je bil Fran Roš med najboljšimi učenci. Vpisali so ga v ZLATO KNJIGO.

"Učenci okoliške šole smo se spopadali z učenci nemške mestne šole." (Fran Roš: Moj življenjepis 1954.)

Učenci nemške šole so slovenskim šolarjem v današnji Aškerčevi ulici pripravljali zasede, zato so šli fantje skozi mesto v skupini, seveda oboroženi s kamenjem in palicami. Nasprotniki so jih napadali s klici: "Weis-blau-rot, Windischer Falot!"

5.

Fran Roš 20. junija
1908

Slovenski otroci so jim pa vračali: "Nemec, tepec, bukov kij ,delj ga vržeš, delj leti!"

6.

Narodni dom
zbirališče Slovencev

Nekoč je Franov brat šel iz šole in s sošolcem govoril slovensko, ko sta krenila mimo "Nemške hiše". (Nemci so jo zgradili kot nasprotje Narodnemu domu, v katerem so se zbirali Slovenci. Danes je tu kino Union in dom JLA.) Perica, ki je bila Nemka, je skozi okno ulila na Roševega brata vrel lug. Bil je hudo opečen, po obrazu poln mehurjev. Slovensko je bilo prepovedano govoriti. Slovenski otroci so bili kaznovani, če so v nemški osnovni šoli govorili slovensko.

V jeseni 1909 se je Fran Roš med petinšestdesetimi dečki vpisal v slovensko nižjo gimnazijo (na današnjem Muzejskem trgu 3), ki je bila priborjena v dunajskem parlamentu.

Delovala je od leta 1895 do 1918. Njen ravnatelj je bil takrat profesor Ivan Liesskounig in je bil podrejen ravnatelju nemške gimnazije. Ko je odšel v pokoj, ga je nekaj časa nadomeščal profesor Josip Kožuh, ki ga je kmalu zamenjal Emilijan Lilek, zaveden Slovenec .

7.

Slovenska nižja
gimnazija na
današnjem
Muzejskem trgu

Latinščino, slovenščino in nemščino jih je učil profesor Klešnik, ki jih je zmerjal "Cepec neumni! Takšno ti bom primazal, da boš pisano gledal! Pojdi med kozarje, kamor spadaš!" (Fran Roš: Srečko Puncer njegovo življenje, delo in boj, Celjski zbornik, 1971-72, str. 209).

8.

Slovenska nižja
gimnazija.
Pred njo so učenci
COŠ Fran Roš na
ekskurziji po
Roševih celjskih
poteh,
ki jo je vodila
profesorica Božena
Orožen.

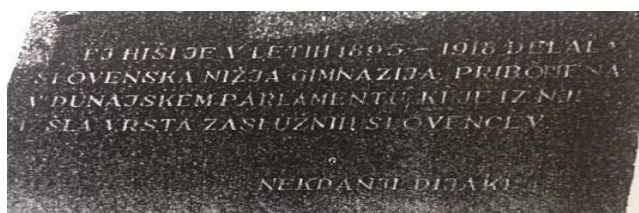
Nemške naloge so pisali tudi v gotici. Matematiko in
prirodopis so poslušali pri profesorju Joštu, zemljepis in
zgodovino pri profesorju Kožuhu, petje pri profesorju Milošu
Levstiku (očetu Vladimirja Levstika), Fran Kranjc pa je z
njim telovadil.

Ko je Fran hodil tretji razred gimnazije, je prišla med njih
deklica, edina na šoli. To je bila Milena Erhatic, hčerka
sodnega svetnika, prava lepotica. Odslej so se fantje kosali
v učenju, da bi vzbujali pozornost.

V letnem poročilu gimnazije iz leta 1910 smo zasledile, da so
bili za sprejem pogoji: starost (najmanj deset let), izpiti
iz verouka, nemškega in slovenskega jezika ter računstva.
Slovenščine so se dijaki učili po Slovenski slovnici, ki sta
jo napisala Janežič in Šket. V poročilu Roševega imena nismo
zasledile med odličnjaki, pač pa njegovega brata tri leta
kasneje.

8.a

Spominska plošča
na hiši Muzejski
trg 3

V četrtem razredu so dijaki izdajali Kvartarca. Fran Roš ga je urejal in pisal vanj.

Julija 1913 je končalo le petindvajset dijakov, med njimi tudi Fran Roš. Enaindvajset se jih je odločilo, da bodo šolanje nadaljevali na nemški gimnazij. Ravnatelj jim je z roso v očeh za slovo iskreno spregovoril in jim dan na pot kup dragocenih nasvetov. Tudi fotografirali so se.

9.

4. razred nemško-slovenske nižje gimnazije v Celju junija 1913. Z leve na desno sedijo Vid Vertačnik, Anton Senica, Anton Sivka, ravnatelj prof. Emilijan Lilek, razrednik prof. Henrik Klešnik, Srečko Puncer, Ivan Ferlež, Fran Roš. Za njimi stojijo France Hajnšek, Martin Štefanec, Franjo Modrej, Ivan Poznič, Ivan Šolinc, Ivan Drev, Albert Golob, Alojz Bitenc, Milan Soršak. V zadnji vrsti stojijo Franjo Praznik, Fedor Mikič, Franjo Vrečko, Ivan Leber, Ivan Senica, Janko Melavc, Vinko Kolman, Ivan Mak. Na tleh sedita Karel Miložič in Davorin Ravljen (Slikano na dvorišču Narodnega doma)

V jeseni leta 1913 je postal dijak petega razreda nemške gimnazije. Večino dijakov je bila Nemcev. Tudi profesorji so bili Nemci. Poučevala sta le dva Slovenca:

Kardinar verouk ter Suhač slovenščino in logiko. Slovenščina je bila seveda samo za Slovence.

10.

Nemška
gimnazija
na današnjem
Slomškovem
trgu

(V petem razredu so morali za domače branje pri slovenščini prebrati naslednje knjige: Sneguljčica, Lepa Vida, Jefterjeva prisega, Mutec Osojski in Hasan - aginica.)

V teh razmerah, ko so Nemci zavednim Slovincem nasprotovali, ko so se dijaki, čeprav so hodili v isti razred, ločili po narodnosti (Zgodilo se je, da so se nekateri dijaki različnih narodnosti tudi spoprijateljili) je bil Roš član narodne radikalne organizacije, ki je bila povezana z ljubljanskimi preporodovci. (To so bili člani prvega slovenskega revolucionarnega društva, ki so videli prihodnost slovenskega naroda v skupni državi južnoslovanskih narodov.)

Njihov cilj je bil razbitje avstroogrske monarhije po revolucionarni poti. Predsednik društva je bil Avgust Jenko. Celjski preporodovci so bili povezani z Mlado Bosno, Ilirci v Zagrebu in z Ujedinjenjem ali smrt v Beogradu. Po atentatu na prestolonaslednika Ferdinanda se je društvo razšlo. Arhiva je bil skrita. Fantje pa so začeli hoditi v vojsko.) Za svoje napredne ideje in neuklonljivo narodno zavest so morali dijaki prestajati različne kazni. Nekateri so za kazen plačevali šolnino, ki so je bili prvotno zaradi gmotnih razmer oproščeni.

Pred prvo svetovno vojno je bil Fran Roš pobudnik, da so se fantje naučili peti vse slovenske himne (češko, slovaško, rusko, bolgarsko, srbsko, hrvatsko).

"Kot dijak je bil izredno soliden. Ni pil, ne kadil. Med nami je bil najboljši ..." pravi njegov sošolec R.F. (obljubile smo mu, da njegovega imena ne bomo omenjale. Tako je želel.).

"Zdravi, pogumni in dobri fantje smo bili in kaj hitro smo znali ločiti zrnje od plev. Zavedali smo se osebne svobode človeka in se z vsem srcem predajali vsemu, kar je lepo, dobro pošteno, ter se zapostavljanju slovenskega življa postavili po robu z vsemi svojimi mladimi močmi!" je pisatelj povedal Mileni Strajnar za TV-15, 14 maja 1969.

Iz tega časa je znana anekdota Skok v Savinjo; ki jo je pozneje zapisal Danilo Gorinšek in jo objavil v Nedeljskem dnevniku.

"Bilo je v Celju med prvo vojno. Neki gimnazijski razred je tedaj 'slovel' po posebni živahnosti, ki se je očitovala v raznih vragolijah. Te so profesorje spravljale v pravi obup, tako da so si celo 'plešasti med njimi baje ruvali lase'. Tu je treba povedati, da je bilo v dijaški srednji večina Slovencev, čeprav so tiste čase imeli samo nižjo slovensko gimnazijo, višji razredi pa so imeli samo nemški učni jezik. V omenjenem razredu torej je bil tedaj tudi Fran Roš, poznejši šolski nadzornik, pesnik, pisatelj in častni občan celjski, še posebej znan po svoji obširni kroniki Slovenski pregnanci v Srbiji. Dasi Roš ni bil kolovodja nagajivcev v svojem razredu, je včasih tudi on pridno oponašal tisto, kar so njegovi dijaški kolegi ušpičili: metal je papirnate aeroplančke, glasno debatiral med profesorjevo razlago, se plazil med klopmi itd.

Nekoč ga je nemški profesor zasačil, kako je iz vžigaličnih škatlic spuščal majske hrošče in ti nesrečni hrošči so bili potem neposredni povod za naslednji dialog med profesorjem in Rošem.

Profesor: 'Roš, kaj je to?'

Roš: 'Gospod profesor, to so majski hrošči.'

Profesor: 'Cepec, vidim, da niso sloni. Toda, zakaj to počenjate?'

Roš: 'Zakaj? Saj to tudi drugi delajo!'

Profesor: 'A tako, če bodo drugi skočili v Savinjo, boste tudi vi?'

Roš: 'Ja, seveda! Da bi jih rešil!'" (Nedeljski dnevnik, 2. 3. 1986, st. 57, str. 18)

(Fran Roš in D. Gorinšek sta se spoznala leta 1925 v Celju. O dogodku, ki ga je Gorinšek zapisal v anekdoti, mu je Roš sam pripovedoval.)

Ob koncu leta 1913 je v Celje prišel stotnik Rudolf Maister - Vojanov. S posredovanjem Miloša Štiblerja, revizorja Zadružne zveze, je navezal stike z dijaki, za katere je vedel ,da pišejo. Sestajali so se v današnji Kocbekovi ulici 3, v poslopju Zvezne tiskarne.

11.

Kocbekova
ulica 3.
V prizidku
za tem
poslopjem so
se sestajali
Kondorjevci.

Sobo jim je dal na razpolago Janko Lesničar, ravnatelj Združene zveze (oče dr. Lesničarja - sedanjega primarija infekcijskega oddelka bolnice v Celju). Maister jim je predlagal, naj ustanovijo klub in svojo revijo. Tako je nastal literarni klub Kondor, ki je štel okrog deset članov.

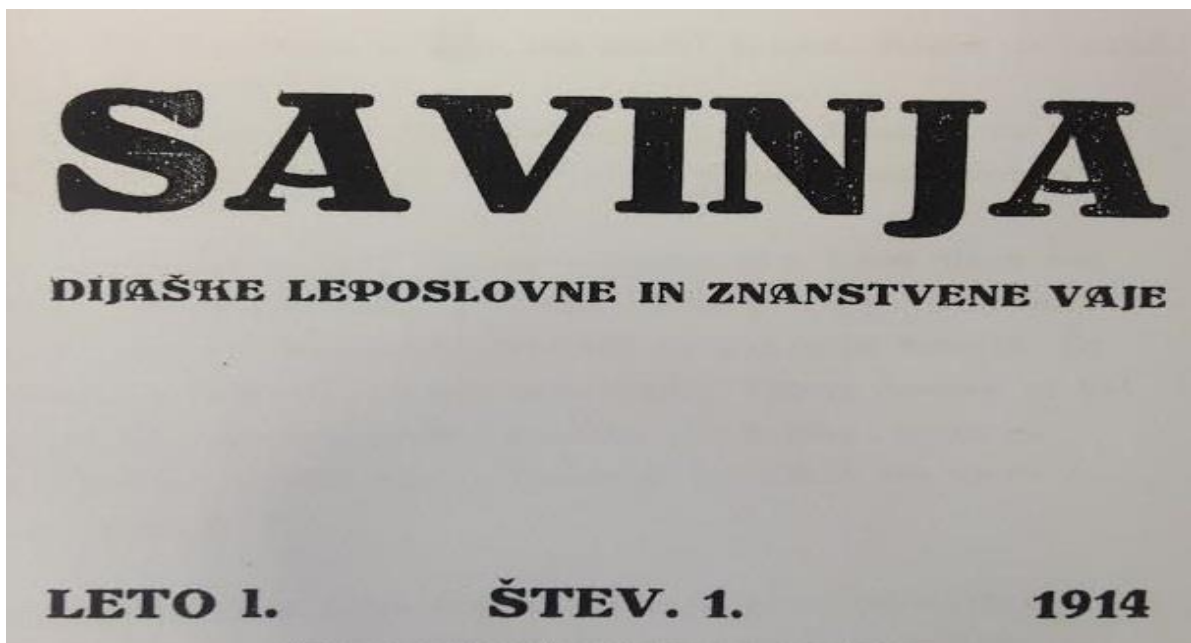
Literarni klub "Kondor".
Z leve na desno sedita
Stanko Pečar in Srečko
Puncer, stojijo Fran Roš,
Arkadij Videmšek in
Davorin Ravljen. (Slikano
v juniju 1914)

Odločili so se, da bodo izdajali leposlovni list Savinja. Uvodne besede je napisal Rudolf Maister, ki je list tudi urejal. V letih 1912,1913,1914 je izšlo pet števil po 150 izvodov na šapirografu. Roš je v vseh številkah objavil svoje pesmi in črtice. Stotnik je dijake navdušil za pisanje, pregledoval in ocenjeval je njihova dela.

Srečko Puncer je zapisal v svojem dnevniku: "Da si ohranimo v poznejših letih spomin na začetek svojega leposlovnega in znanstvenega delovanja, smo sklenili izdajati vaje Savinja, v katerih hočemo priobčevati svoje prvence."

13.

Ovitek 1. številke celjskega dijaškega lista Savinja.

V Savinjo so pisali tudi Arkadij Videmškec, Davorin Ravljen, Stanko Pečar, Srečko Puncer in drugi.

Člani kluba Kondor in člani Preporoda so se sestajali tudi v gostinski sobi Bezenškove gostilne Pri jelenu (še prej kot v Zvezni tiskarni), v sedanji Stanetovi ulici 25. (Takrat se je imenovala Graška. Danes hiše ni več. Pred leti je na njenem mestu zraslo poslopje, v katerem je trgovina TRIM.) Tu so brali svoja dela, pripravljali predavanja. Uredili so si knjižnico. Roš je sem prišel, ko je hodil v šesto gimnazijo. Po Cankarjevem vzgledu so posebno gostinsko sobo, v katero so hodili iz današnje Miklošičeve ulice, s posebnim vhodom in okni na dvoriščno stran in konjske hleve, (z Graške si niso upali, saj je nasproti stanoval gimnazijski ravnatelj Klemen Proft) imenovali "literarna krčma".

V vročim dneh štirinajstega leta je sem prišel špinjon. Puncer je ugasnil luč in fantje so se razšli.

Vzorniki mladih literatov so bili Ivan Cankar, Oton Župančič in ruski pisatelji. Svoje delo so hoteli razširiti na jugoslovanski prostor.

"Fantje smo se večkrat sestali, čeprav v gimnazijo z Rošem nisva več hodila skupaj. Udeleževali smo se shodov v okolici Celja (Šmartno v Rožno dolini, Dobrna, Teharje) v gostilnah in gasilskih domovih. Če smo se spopadli z nemčarji, je bil zelo glasen, čeprav navadno ni bil drzen. Rad je pel slovenske pesmi. Preziral je dekleta, ki so se družila z avstrijskimi oficirji. Takšen je bil. Bila sva dobra prijateljca," pravi R.F.

Leta 1914 je pisateljica Zofka Kvedrova Rošu objavila prvo črtico Stari srobot, pod psevdonimom Svobodin Semenov. Zanj je sprejel svoj prvo honorar (sedem kron).

"Šestega junija 1915 ob peti uri je imel 'Kondor' sestanek. Navzoči so bili Puncer, Videmšek, Ravljen, Roš, Pečar je bil bolan. Roš in Videmšek prečitata svoje pesmi, Videmšek tudi nekaj narodnega blaga s Pohorja.

Sprejme se Puncerjev predlog, da se priobčuje v 'Savinji' tudi narodno blago ..." (Iz Puncerjevega dnevnika.)

26. julija 1914 so plakati po Celju razglašali mobilizacijo. Prva svetovna vojna je pretrgala dokaj svobodno življenje dijakov. Mnogi so se kar iz šolskih klopi preselili na bojišče. Tudi profesorjem ni bilo prizaneseno. Nekdanja razrednika petih razredov sta padla.

Dr. Ambroschitsch je v začetku vojne poročal na pristojno vojaško poveljstvo o sumljivih fantih, ki so bili zavedni Slovenci. O Rošu je zapisal takole: "Franc Roš je sin okrajnega tajnika, Slovenec po rodu in prepričanju. Imenovani se doslej ni udeleževal političnih dejanj. Opažamo pa silno nagnjenje za jugoslovansko stranko. Do sedaj se je očetu posrečilo, da je sina s krepko roko zadrževal, da se ni udeleževal političnih dejanj. Smatramo ga za politično zanesljivega; ni pa izključeno, da postane, če bo samostojen, ekstremen Jugoslovan." (Človeške hijene: Nova doba, 15. 2. 1919, št. 13, str.1)

Dijaki sedme gimnazije so vedeli, da bodo morali iti na fronto. To je celo zbližalo fante obeh narodnosti. Maja 1916 so vpoklicali letnik 1898. Celjane so uvrstili v 87. pešpolk.
14.

Trije dijaki - vojaki
jeseni 1916 v
Celjskem parku:
Ivan Tevž, Fran Roš
in Srečko Puncer

Med njimi je bil tudi naš junak. V osmi gimnaziji so mu odložili maturo. Boril naj bi se za domovino - Avstroogrsko, ki je ni ljubil. Globoko v njem je živela misel na združitev jugoslovanskih narodov in želja po samostojnosti in domačem jeziku, slovenskem jeziku, doslej manj vrednem.

Fantje, ki naj bi postali oficirji, so tri tedne pod vodstvom korporala ŠERBELA naporno vadili v Žalcu. O tem nam je pisatelj zapisal v Korporalu Hušu in Zvesti četi.

Nato je bil Roš v Slovenski Bistrici v oficirski šoli. Kot nasprotnik Avstrije je protestiral. Hotel se je onesposobiti za vojaško službo. Pretirano je pil kavo, delal počepe trikrat na dan in drugo. Pretvarjal se je, da ne obvlada nemščine. Italijanski zdravnik mu je rekel: "Kaj se trudiš z nemškim jezikom, saj ne boš oficir, ker si politično sumljiv."

Decembra 1916 je maturiral na celjski gimnaziji. Vojaška komisija ga je spoznala za "orožja nesposobnega", zato je leto 1917 preživel v vojaški pisarni na Dunaju, kjer mu je bila hrana pičlo odmerjena. Istega leta mu je Milan Pugelj objavil pesmi Slovo in V solncu v Slovanu. Leta 1918 pa mu je vojni tovariš Cvetko Golar, s katerim sta bila skupaj v kasarni v Gradcu, poslal pesmi S plamenico in Šel si od nas, posvečeno padlemu Arkadiju Videnšku, Otonu Župančiču, ki ju je objavil v Ljubljanskem zvonu.

"Vrnil sem se v Celje, nato sem moral v oficirsko šolo za službo v zaledju v Leibniz in Gradec. Tu se bil kot Jugoslovan zadržan v konfinaciji."

(Moj življenjepis, v Celju, 14. marca 1954.)

15.

Slovinci in Čehi (brez Nemcev) v tečaju v Lipnici poleti 1918. Drugi z desne na tleh sedečih je Srečko Pucner. Na levi stari iste vrste sta tudi Mirko Pretnar in Stane Vurnik. Nad Puncerjem sedeči je Danilo Bučar. V sredini vrha je Franjc Vrečko. Pred temnim oknom stojita Fran Roš in Tine Novak.

Sredi aprila 1918 se je znašel na tečaju za oficirje med dvesto naborci v Gradcu, v šoli na Keplerstrasse, s tremi svojimi sošolci: Vrečkom, Puncerjem in Senico. Njihov komandir je bil stotnik Pistauer, ki je Slovence zelo sovražil, kar jim je dal vedeti na vsakem koraku. Z vsemi je bil zelo strog. Od prvega maja dalje jim ni dovolil leči v postelje ampak so oblečeni v bojno opremo prebili noči na šolskih klopeh.

V prostem času je Roš rad posedel s prijatelji v graški Rotovški kleti, kjer se je seznanil z doktorjema Glonarjem in Šerkom ter pesnikoma Glazerjem in Grudnom.

Ob koncu junija so tečajnike premestili v Lipnico, majhno nemško mesto, (tu je srečal s prijatelji tri ženice, ki so tiho govorile slovensko, kar priča o davni naseljenosti Slovencev na tem območju).

Hrana je bila vedno slabša. Po štirje fantje so dobili hlebček kruha za pet dni.

"Ob zlomu Avtroogrške sem se javil v slovensko vojsko in se s celjskim bataljonom udeležil čiščenja Maribora, od koder sem sredi decembra 1918 prišel v Velikovec in Grebinj." (Moj življenjepis, V Celju, 14. marce 1954)

Skupaj s Franom Malgajem, Davorinom Ravljenom in drugimi se je pod vodstvom Rudolfa Maistra boril za našo Koroško. Sodeloval je pri izdajanju glasila Korotan.

16. decembra 1918 je Maister poslal Malgaju bataljon prostovoljcev celjskega pešpolka. Med njimi so bili Roš, Puncer, Vrečko, Melavc, Praznik in drugi.

22. decembra 1918 je izšla v Velikovcu prva številka Jugoslovanskega Korotana, ki ga je urejal Srečko Puncer.

Štev. 1. Posamezna številka stane 30 vin. Leto 1918

Jugoslovenski KOROTAN

Urejuje Srečko Puncer. Velikovec, 22. grudna 1918. Izdaja nadp. Fr. Ka'ga.

Uredništvo in upravnitvo v Velikovecu, (Baruhov trg štev. 37. — List se mora plačati, številka po 20 v., najmanj za 20 strok papirja. Cene inzeratov so: cela stran 100 K, pol strani 60 K, $\frac{1}{3}$ strani 40 K, $\frac{1}{4}$ strani 35 K, $\frac{1}{5}$ strani 30 K, $\frac{1}{6}$ strani 25 K, $\frac{1}{8}$ strani 18 K, $\frac{1}{10}$ strani 14 K. — Popusti: pri 2-5 kratni objavi 15%, pri 6-10 kratni 25%, pri 11-20 kratni 35%, pri 21-50 kratni 50%. — List izhaja od slučaja do slučaja po potrebi.

P. T. čitalcem.

Opetovano smo slišali željo, da bi se ustanovil v Velikovecu slovenski časopis, ker je narod željan in potreben čtiva. Zato smo se odločili izdajati poljuden list „Jugoslovenski Korotan“, ki bo izhajal vsaj dvakrat na teden. List je nadstrankarski in zasleduje popolno narodno ujedinjenje Srbov, Hrvatov in Slovencev, tudi v kulturnem oziru. Vsak separatizem, kar najodločneje odklanjamo. Poleg političnih člankov bo prinašal list tudi poljudnoznanstvene in leposlovne ter dnevne novice iz Korotana. Tem potem najprejstaneje valjamo vse citance, da nam pošljajo bu-pisov iz svojih krajev, da se prihodnje številke izpo-polne in list eventuelno poveča.

Jugoslovenski Korotan naj živi!

Uredništvo.

Korotan vstaja.

Srečko Puncer.

Naš zemlja naše trujedne domovine Srbov, Hrvatov in Slovencev bil je — tužni Korotan. Ali ta Korotan ni bil vedno tužen, mal, ponižan in razčlujen. Njegova preteklost je lepša. Korotan je zibelka naše staroslavne zgodovine, ko si je Slovenec sam, svobodno volil vero in postave. Spominjati ni to davno določo so vsakdar tvorili ponos vsakega zavednega Jugoslavenca.

Svobuden in močan narod, so bili Slovenci, ko so v 16. stoletju zasedli velikansko ozemlje od Tirolov do crnega morja, od Donave pa do Jadrana. Korotan je bil državno središče zapadnih Slovencev. Narod si je po svoji volji in previdarku volil svoje kneze in jih ostaloveval na gospodarskem polju. Se danes vidiš tam „vstopniški prestol“, kjer se je vršilo slavnostno ustoličevanje. Kmetje so živeli po svojih zadrugah in selščini mirno in zadovoljno življenje in častili svojo staro vero. Domača pesem in beseda razlegala sta se svobodno po Korotanskih gričih in livadah.

Prišel pa je tujec — Švaba, ki ni poznal pravice in poštenja in se nasebil med nas. Zlorabljal je naše gostoljubje in je s surovo silo zavladal nad nami. Odstavljaj je naše narodne kneze in duhovščino, in jih gonil v sužnost. Narodu je vsiljeval svojo tujo govorico, ki mu je bila nerazumljiva, nema. Zato so imenovali naši pračede te došle tujce, ljudi ki ne znajo govoriti, — Nemce. In ti Nemci, tuji priseljenici imenujejo danes naš domočine, Jugoslovene, tujce (Landfremde) na Korotškem Res, njih nestannost je črer pitvere.

Jednainstiso let je ječal naš narod v težkih veržeh, v kalere ga je okoval našilni tujec. Jednainstiso let je bil tujec gospod, Sloven pa njegov hišpec. Slovenec je delal na polju kakor črna živina leto in dan, Nемеc pa je sedel na svojem gradu in užival sadave dela. V zahvalo za prečiti znoj in krvave žolje, žvižgal je po slovenskem, od truda in strahu upognjenem hrbitu, tujčev bič. Ponižan in brezmočen prosil je naš krasni korotanski narod pomoči pri svojih bratih, ki jim je usoda namenila srečnejše življenje. Tudi bratje so bili med seboj nestoljni in zato slabotni. Pomoči ni bilo od nikoder. Že se je zdelo, da bodo vse prošnje za-man, da je Korotan izgubljen za vedno.

Tedaj pa so se razprta brata-Sobi, Hrvati in Slo-venci složili in vzbudili spečo miško Jugoslavijo. In vstala je, krasna velika, silna ter porazgubila svojo svarečo roko mal našilnim tujcem, Nemcem: „Roke proč od mojih zvestih otrok“.

Prišla je jugoslovenska vojska v Korotan, da po-moče zatiranečemu mečulu. Kri bratje seno prešli, da rešimo brata iz robstva. S solzami veselja so nas poz-dravljali rojaki, komer smo prišli, z solzami tuje pri-ljajajo stan na dan iz krajev, kjer se so bujec, z vojsko s prosajami, naj pridimo, je vendar enkrat bil tujci, jih rešimo iz robstva ter vpravimo mo in voljo v delo.

Slovensko lahko veselimo, da nimajo pravi rade-dal tuji zemljo, ker, komo bi, ko je list naše države SHS. Nikakor ne namislvamo nasilno napraviti severne meje, ta je že začrtana.

Prva številka lista "Jugoslovenski Korotan" z uvodnim člankom Srečka Puncerja

23. decembra je Fran Roš odšel s svojo četo v deset kilometrov oddaljeni Grebinj, ki je bil ogrožen. Ob božičnih praznikih je bilo dvodnevno premirje, zato se je odpravil na obisk v Velikovec. Srečko Puncer mu je dal več izvodov prve in druge številke Korotana, da bi razdelil v Grebinju. Dobri štiri mesece za tem je Rošev prijatelj Srečko Puncer padel na Koroškem. To je bilo 29. aprila 1919.

17.

Spominska plošča padlim za slovensko Koroško (na sprednji steni nekdanje kasarne)

Po končani borbi za Koroško se je pisatelj vpisal v dva semestra Pravne fakultete v Zagrebu, vendar je študij zaradi gmotnih razmer opustil. Po drugi strani pa ga je bolj veselilo delo z mladino, zato se je odločil za učiteljski poklic. V Ljubljani je opravil dodatno maturo za učitelja.

Svoje prvo službeno mesto je nastopil novembra 1919 v Šent Pavlu, današnjemu Preboldu.

Tu se je predajal prosvetnemu in kulturnemu delu. Bil je eden izmed ustanoviteljev posvetnega društva Svoboda in nato in nato njen prvi tajnik. Njegovi učenci so bili tudi Šlandrovi otroci Mica, Slavko, Vilč in Franc. Z njihovim očetom pa je bil dober prijatelj.

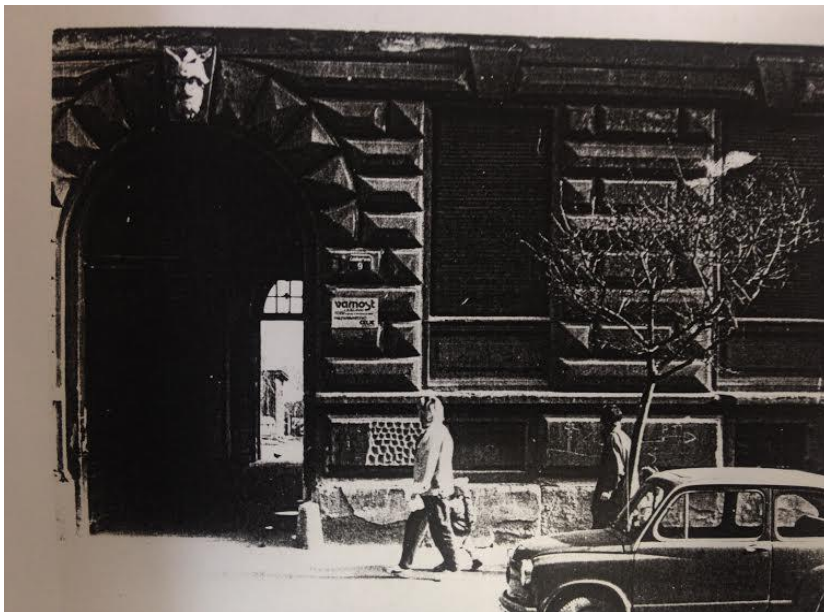
V tem času se je spoznal še z Ristom Savinom. (Njegovo pravo ime je bilo Friderik Sirka.)

Oblikoval je besedila za opere Gosposvetski sen (1921), Matija Gubec (1922-23), Čajna punčka - balet. Prevedel je Savinovo dramo Pegam, ki je ostala v rokopisu. Med Savinom in Rošem je vladalo zadržano prijateljstvo.

V Šent Pavlu se je Fran Roš kot mlad učitelj hranil v gostilni pri Kupčevih. Tam se je spoznal z domačo hčerko Lojzko. Med njima se je vnela ljubezen in februarja 1923. leta sta se poročila. Istega leta se jima je rodil sin.

Takrat so Roševi starši živeli v Cankarjevi ulici 9, (desno spodaj, kjer je danes podjetje Varnost). Dedek (Rošev oče) ni dočakal vnuka, saj je umrl leto dni pred njegovim rojstvom.

18.

Stanovanje
Roševih
staršev v
Cankarjevi
ulici 9

Po moževi smrti je mati sobe, ki so ji bile odveč, oddajala podnajemnikom.

Leta 1925 se je Roš z družino preselil v Celje, na današnjo Partizansko ulico 10 (kupil je hišo),
19.

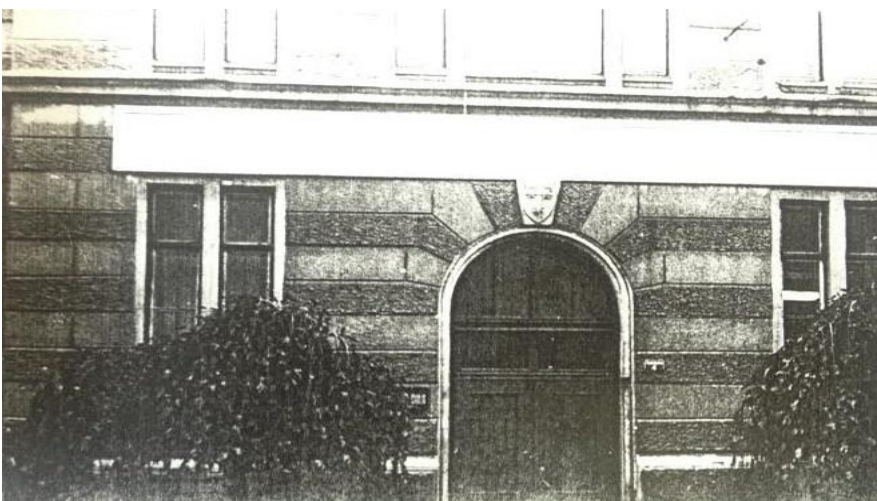

Partizanska cesta 10.
Sem se je Roš z družino
preselil iz Prebolda.

kjer se je dve leti kasneje rodila hčerka Sonja - očetova ljubljenska.

Poučeval je na mestni deški osnovni šoli, (današnja OŠ I. celjske čete v Vodnikovi), kjer je služboval od začetka vojne.

20.

Današnja osnovna
šola I. celjske
čete v Vodnikovi
ulici.

Pred drugo svetovno vojno je izdal tri številke otroškega lista Studenček. Vanj so pisali osnovnošolci.

Vseskozi se je zavzemal za napredek šolstva. Iz tega časa je znana celjska deklaracija (leta 1926). Sprejeli so jo na zborovanju učiteljev v Celju. Roš je bil soavtor tega dokumenta napredne miselnosti.

21.

Fran Roš leta 1927

Oktobra 1927. leta je odšel na štirinajstdnevno ekskurzijo v tujino. Prisostvoval je pouku v osnovnih šola v Gradcu, na Dunaju, v Pragi, Dresdenu in Leipzigu, kamor ga je poslal mestni šolski odbor, da bi spoznal, kakšen je tam pouk. Finančno mu je pomagal mestni magistrat.

Seveda je moral o novostih poročati na celjski učiteljski skupščini in napisati članke za revije.

22.

Učiteljski zbor I. deške ljudske šole leta 1930

Od leve proti desni - sede : Anica Flego, Josip Valenčič, Jožko Bizjak, Ivan Granfola, Gustav Srobotnik; stoje: Stanko Gradišnik, Bogomil Gerlanc, Fran Roš, Ciril Pregelj, Henrik Kodela, Mihael Prelog

"Nikdar mi ni bilo žal, da sem se odločil za poklic prosvetnega delavca, v njem mi je življenje dalo svoj najpomembnejši smisel."
(Stane Terčak: Na obisku pri Rošu, Novi tednik, 11. januar 1968.)

23.

Pogozdovanje na Tovstuhu 1933

V ozadju učitelji: Fran Roš, Alojz Gobec, Jože Jerše in mestni gozdar Alojzij Rihteršič

"V mladini sem gledal prihodnost in želel sem, da bi bila takšna, za kakršno se je trudil napredni stari rod. Ob mladih sem dolgo ohranjal lastno mladost," je povedal Dragu Hribarju za DELO 10. aprila 1970.

24.

Roševa družina po letu 1930

Med objema vojnama je bil pisatelj osrednja kulturna osebnost v Celju. Razdajal se je mladini. Med mladimi se je spominjal svoje mladosti, kamor se je njegovo pisateljsko pero rado vračalo. Ustvarjal je o njih in zanje. Svoja dela je objavljajal v mariborskih Obzorjih (urejal jih je Josip Ribičič), Našem rodu, celjski Novi dobi, Svobodi, Zvonu, glasilu Svobod, v Kresu, Zrnju, Odmevih in drugod.

Roševi so si v Jenkovi ulici (danes št. 30) zgradili hišo in se leta 1933 preselili vanjo. (Hiša za Savinjo je bila vlažna in precej oddaljena od mesta.)

25.

Roševa hiša v
Jenkovi ulici 30

Od leta 1934 do druge svetovne vojne je bil Roš predsednik (pred tem tajnik) Celjskega učiteljskega društva in občinski odbornik.

26.

Fran Roš z
materjo,
ženo in
otrokoma
na vrtu za
hišo

Leta 1935 je bil v Celju zlet Svobod. Tedaj je Roš napisal tekst za svobodnjaško himno, ki jo je uglasbil Ciril Pregelj.

Avstrija se je priključila nemškemu rajhu spomladi leta 1938. Fašistična moč se je vedno bolj širila. Kulturbundovska društva so okrepila svojo dejavnost na vseh področjih, tudi na kulturnem. Menili so, da naša Štajerska sodi k Avstriji in da so nam oni prinesli kulturo.

Celjski zavedni Slovenci in organizatorji niso počivali. Na Roševu pobudo so v Celju tri leta zapored organizirali CKT (celjski kulturni teden).

27.

Odbor Celjskega kulturnega tedna 1938. Sede (od leve): dr. Pavel Strmšek, Emilijan Lilek, Alojzij Mihelčič, Ela Kalanova, Bogomil Gerlanc. Stoje: Ciril Sadar, Albert Sirk, Karlo Sancin, Fran Roš, dr. Fran Šijamec. Na sliki manjkajo : dr. France Kotnik, Vera Levstikova, Fran Lukman in Ivo Šubic

Bil je podpredsednik delovnega odbora CKT, (predsednik je bil Pavel Strmšek.), ki je bil v letih 1938-1940, čeprav zadnje leto ni prišlo do realizacije vsega programa, saj je bila na pragu druga svetovna vojna.

CKT je zajemal širše celjsko območje. Prvi je trajal od prvega do osmega maja 1938. Priredili so raznovrstne razstave knjig, slik, nastopal je pevski zbor, orkester, književniki so brali svoja dela, gledališču so predstavili Savino opero Matija Gubec in drugo. S tem so celjski Slovenci dokazali svojo kulturo in z njo samobitnost.

28.

Franova in Mirkova družina ter njuna mati pred drugo svetovno vojno
Od leve proti desni: žena Alojzija, sin Franc, Fran Roš, njegova mati, hčerka Sonja, brat Mirko z ženo in hčerkama

1939. je bil drugi CKT od 29. aprila do 6. maja. Tretji CKT naslednje leto in je bil zelo okrnjen.

16. aprila 1941, okrog enajste ure zvečer, so Roša aretirali. Ni še spal, ampak bral. Samo najpotrebnejše je smel vzeti s seboj. Tudi njegova soseda, doktorja Požarja, in še mnoge druge Celjane - zavedene Slovence (okrog 300) so tisti večer zaprli v tretje nadstropje bivše kasarne pri Narodnem domu na Trgu svobode.

29.

V tretjem nadstropju nekdanje kasarne (med vojno spremenjene v zapor) pri Narodnem domu je Fran Roš preživel prve dneve okupacije.

Zaporniki niso dobivali hrane, ampak so jim jo morali svojci prinašati enkrat na dan.

Tudi zapor Stari pisker je bil poln slovenskih domoljubov. Nemci so v ječo spremenili še kapucinski samostan in telovadnico sokolskega doma na Mariborski cesti. Pisatelj je pisal dnevnik "Leto 1914".

Po enem tednu so trije nabito polni avtobusi jetnikov krenili v mariborsko meljsko kasarno. Med njimi je bil tudi Roš. Desetega maja so sem pripeljali tudi pisatelja Meška. Zaporniki so spali na slami. Hranili so jih slabo in pičlo. Pa ne samo to, tudi poniževali so jih. Opravljati so morali najbolj priskutna dela.

Desetega junija 1941 so Nemci privedli v kasarno še svojce zaprtih. Prišla je tudi Roševa žena s hčerko in sinom. Svidenje je bilo prisrčno, vendar s priokusom grenkobe. Z drugim transportom ki je štel 303 osebe (natanko toliko kot prvi), so Roševe odpeljali v Srbijo, kamor so Nemci pregnali nad 6000 Slovencev. Na železniški postaji Celje se je vlak ustavil. Fran Roš je pogledal na peron. Bil je prazen. Za ograjo pa je zagledal prijatelja Jurača, ki je gledal v vlak. Z roko je opozoril nase in njune oči so se za hip srečale.

"Tik preden se je naš vlak spet pričel premikati, je k ograji pritekla še mati moje žene. Videla nas je še, preden so se zapahnila vagona vrata. Dvignila je roke proti vlaku, da nas je pozdravila vse štiri - svojo hčer, vnuka in vnukinjo ... Štiri leta pozneje smo izvedeli, da je potem vsa skušena prišla k moji materi v Celju, ki za naš vlak ni vedela." (Slovenski izgnanci v Srbiji 1941 - 1945, str. 90)

Vlak je drvel na jug. Rdeči križ v Slavonskem Brodu je izgnance nahranil. V Sarajevu so izvedeli, da jim nemški oboroženi spremljevalci vodijo v Čuprijo. Nemci so jih spremljali samo do Arandjelovca. Tu so jih velikodušno pričakali gostoljubni bratje Srbi. Za dva dni so jih namestili v zdravilišču.

30.

Srbsko mesto Čuprija

Roševi so v Čupriji dobili sobo skupaj s še eno družino pri trgovcu Slavku Tasiću, (ki je bil navdušen za Nemce), nato pa svoje stanovanje pri Iliji Milenkoviću, primerno le za poletni čas. Gospodar se je delal slepega, da bi prevaral sovražnika.
31.

Roševa v Čupriji
pri družini Ilije
Milenkovića

Pozneje so stanovali v koloniji tovarne sladkorja in drugod na več koncih Čuprije.

Izseljeni so kmalu ustanovili menzo v gostilni Park. Mnogi izgnanci so se zaposlili. Največji problem je bila služba za učitelje. Nekatere so sprejeli v finančne službe. Brezposelni so dobivali dve tretjini predvojne plače.

32.

Izgnanci v
Srbiji.
Fran Roš je
prvi iz
leve.

S tretjim transportom je v Čuprijo prispel tudi profesor in pisatelj Anton Ingolič. Roš je svoj gnev, ki ga je doživljal kot zapornik in izgnanec, a ne samo svojega, ampak trpljenje, tisočih, izlil v Pesmi iz ječe in pregnanstva. Sotrpin in prijatelj Ingolič jih je pohvalil.

Sredi decembra je moral pisatelj skupaj z mnogimi moškimi v srbskih gozdovih sekati drevje za Nemce.

Pod nemško oblastjo ni manjkalo žrtev. Ko so jih zamenjali Bolgari, niso dali nikogar od domačih ustreliti.

Roš je leta 1942 napisal Mokrodolce, v sebi pa jih je nosil že sedem let.

Eno leto je bil brez zaposlitve, potem je dobil finančno službo v Valjevu, kjer je ostal le nekaj dni, saj ni mogel najti stanovanja za družino. Zaprošil je za podobno zaposlitev v Kragujevcu. Tja je prišel mesec dni po velikem zločinu Nemcev. Kmalu pa se je lahko zaposlil v Čupriji. Njegova otroka Sonja in Franček sta hodila v srbsko gimnazijo, na kateri je poučeval tudi Anton Ingolič. Sin je tam maturiral. Kot mnogi izseljenci se je tudi Rošev sin pridružil partizanom. Postal je vodnik oddelka z avtomatskim orožjem. V Doboju je bil odlikovan z zlato medaljo za hrabrost.

Enajstega februarja leta 1945 se je pisatelj z ženo in hčerko poslovil od Čuprije, ker mu je poverjeništvo za prosveto v osvobojenem Beogradu obljubilo službo upravitelja slovenske osnove šole za izseljenske otroke, ki je bila v Ulici vojvode Milenka. Z družino je stanoval v zbornici šole. Pohištvo si je izposodil. Razmere so bile izredno skromne. V šolo je hodilo okrog 120 učencev.

V Beogradu je Fran Roš našel mnogo starih znancev in prijateljev. Sestajali so se in pripravljali kulturne programe. V našem glavnem mestu je prvič videl maršala Tita. Ob osvoboditvi Celja je napisal pesem Pozdrav svobodnemu Celju.

V začetku junija 1945 je dobil sporočilo, da ga v Celju čaka dekret za šolskega nadzornika. Devetega junija se je z družino (brez sina, ki je bil v partizanih) pridružil transportu izseljencev, ki je začel potovati s kamionom (proga je bila uničena). V Bjelovaru so sedli na vlak.

Potovanje v Celje je trajalo kar dva dni. Da je bilo snidenje z materjo ganljivo, ni potrebno pisati. Ni se začudila, ker vnuka ni bilo z njimi, saj je že pred njimi prispel v Celje.

Po osvoboditvi je Fran Roš vztrajno delal za obnovo domovine. Postal je okrožno šolski nadzornik. Ko so okrožja ukinili, je predaval zgodovino na II. gimnaziji do leta 1948, nato pa na učiteljišču, kjer je dajal znanje in ideje bodoči generaciji učiteljev.

33.

Nekdanje učiteljišče na začetku ulice 29. novembra. Tu je pisatelj služboval zadnjih pet let.

S skupino, ki jo je vodil, je pripravil Zgodovino za osnovne šole. (Soavtorji: Mojca Pečnik in Janko Pogačnik).

Od leta 1946 do 1967 je bil v upravnem odboru Društva koroških borcev.

Leta 1948 je Roš napisal enodejanko Največ sveta otrokom sliši slave, dramsko sliko in Blaznikove Tiskarne 1836. Naslednje leto je napisal igrico Ušesa Carja Kozmijana, ki so jo čez dve leti igrali v Celju.

1951. sta z Danilom Gorinškom napisala Desetnico Alenčico. To je vesela igra v štirih dejanjih. Istega leta jo je igralo Slovensko Narodno gledališče za Svobodno tržaško ozemlje.

Roš je bil član komisije za zbiranje zgodovinskega materiala iz NOV za mesto Celje.

Leta 1953 se je upokojil. Tedaj mu je pisateljsko pero še bolj zacvetelo. Neumorno je delal in delal. Njegove misli so bile polne načrtov za literarno snovanje. Le ena ovira je bila, da ni vsega upovedal, to je čas.

34.

Fran Roš nekaj let
pred upokojitvijo

Udeleževal se je vseh pomembnih kulturnih prireditev in sam sodeloval na njih kot govornik, tudi recitiral je. Največkrat pa je prireditve organiziral ali svetoval. Večkrat pa so ga ljudje lahko srečali tudi na ulicah.

Zelo prijazno in spoštljivo je ozdravljajal. (Vselej pa je hodil tudi po mestu, ker je zelo slabo slišal, s slušnimi aparatom na baterije.)

"Objavljam mnogo drobnih stvari, tudi satiričnih in tudi še po srečanju z Abrahamom sem poln načrtov, ki jih vsaj del moram izpolniti ... Pri svojem delu nisem bil ambiciozen, delal pa sem iz veselje in potrebe, da izpovem sebe in kaj dobrega povem drugim, tako tudi mladini, ki sem bil z njo vse življenje povezan. Ljubil sem pravico, svobodo in življenje, svoje ljudstvo in človeštvo v vseh svojih bolečinah in radostih, pa tudi v svoji skromni besedi."

(Fran Roš, Moj življenjepis, 14. marca 1954)

S svojimi prispevki je sodeloval v Celjskem tedniku, Lepem mestu, Novih obzorjih, Pavlihi, Celjskem in Savinjskem zborniku, tržaškem Galebu, Novem tedniku (prej Celjskem), Tedenski tribuni, Kurirčku, Večer, TV 15 in drugod. Do leta 1955 je bil predstavnik kluba kulturnih in javnih delavcev v Celju. Sodeloval je v društvu upokojencev. Za svoje zasluge na področju vzgoje in izobraževanja ter za svoje literarno (pesmi, črtice, povesti, dramska dela) delo, za vse, kar je napravil v Celju na kulturnem področju, je enaindvajsetega julija 1955 prejel naslov ČASTNEGA OBČANA CELJA. Podelil mu ga je ljudski odbor mestne občine Celje. To je naslov, ki ga je v letih 1952 - 1978 dobili šestnajst zaslužnih ljudi, med njimi tudi tovariš Tito. Sodeloval je v društvu slovenskih književnikov ter v odboru za postavitve spomenika Primožu Trubarju in Srečku Puncerju. Bil je zunanji sodelavec Muzeja revolucije. S Stanetom Terčakom sta napisala Celje v borbi za pravico in svobodo (žal je ostalo v rokopisu).

20. novembra 1958 ga je predsednik republike odlikoval z redom zaslug za narod II. vrste.

14. decembra istega leta mu je okrajni odbor ZB Maribor podelil spomenico ob 40-letnici bojev za severno mejo.

Čeprav je bil upokojen, je obdržal stike z mladimi.

Rad je imel otroke in zaupal jim je.

36.

Fran Roš z
vnukom in
mucko v naročju

Ob pisateljevih jubilejih so mnogi pisali o njem. Ob petdesetletnici je v Celjskem tedniku izšel skromen zapozneli Razgovor s književnikom Franom Rošem, ki ni bil podpisan. Pisec ga imenuje našega najvidnejšega kulturnega delavca. Tine Orel ga je predstavil v Gledališkem listu. Tedaj je njegovo delo obsegalo preko petdeset črtic, Mokrodelce, Zvesto četo, Medvedka Dijo, Juretovo potovanje in še kaj, Medvedka Rjavčka, Pesmi iz ječe in pregnanstva in drugo.

Leta 1958 je Tedenska tribuna razpisala natečaj za najboljšo humoresko. Nanj je Roš poslal Odmeve iz vseh strani pod šifro Niko. Med šeststo prispevki je njegova humoreska prejela tretjo nagrado. (Prvo je dobil Vladimir Vrujnovič, drugo pa Advan Hozič.)

"Še deček sem bil, ko sem zelo rad kaj napisal, zato so me sošolci v četrtem gimnazijskem razredu izbrali za urednika Kvartarca," je za Celjski tednik leta 1957 povedal Marjanu Kuneju.

Na vprašanje: "Zakaj ste začeli pisati?" je Kuneju odgovoril: "V begu dni bi si hotel vse ljubo obdržati in ujeti v neko glasno podobo. Ob bridkem bi hotel glasno dramiti vest človeka in družbe, pri vsem tem pa meriti sebe in življenje. In navsezadnje je bil človeku, ki je trpel, dostikrat potreben beg v lepši, v pesniški svet, da se je mogel vrniti od njega v realnost bogatejši in krepkejši. Pa tudi bilo nas je mnogo tovarišev, ki se nam je vsem sladko zdelo biti mlad in s širokokrajnim črnim klobukom podoben poetu, pa čeprav mu razganjajo srce vse radosti in muke sveta zase in za druge ... Ne štejem se med književne ljudi. Pišem, ker se mi hoče kaj povedati še komu ter se tako sproščati ..."

37.

Vnučki so
dedka
večkrat
obiskali

O tehniki pisanja pa je pisatelj Marjanu Kuneju rekel takole: "Le mali mislim nanjo. Pišem, kakor se mi zdi, da mi način odrejata ideja in snov že kar sama, če sta seveda dovolj močni. Če nista, bi se pisec le silil s stvarjo, ki ne more biti vredna življenja..."

Ob Roševi šestdesetletnici je Alojzij Bolhar zapisal, da pisatelj praznuje dvojni jubilej: šestdesetletnico svojega rojstva in štiridesetletnico svojega bogatega književnega dela.

"Kot človek je pisatelj Roš človek visoke umske in globoke srčne kulture. Sovraštva ali mrženje on ne pozna. Ne le po imenu, po srcu je plemenit, cel humanist. V družbi je prijeten, zabaven in duhovit ter ima velik krog prijateljev. K šestdesetletnici se številnim čestitkam pridružujejo vsi njegovi znanci in prijatelji ter uredništvo našega lista, želeč mu, da bi bili še dolga leta v prvih vrstah celjskih kulturnih delavcev, da bi še bogato plemenitil slovensko besedo ter iz globine svojega srca obogatil slovensko književnost."

38.

Najbolj
srečen je
bil z
vnuki.

(Alojzij Bolhar: Pisatelj Fran Roš - šestdesetletnik - Celjski tednik, 1.9. št. 1 (10. 1. 1958), str. 4)

Istega leta sta bila Roševa v Srbiji. Spoznala sta se z novimi prijatelji - Ernestom in Anico Feranda. Naslednje leto so jim Ferandovi obisk vrnil.

Roševe žene gostje niso vznemirili, saj se je v štirih letih izgnanstva dobro seznanila s srbsko kuhinjo in tudi sicer so bila pri Roševih vedno široko odprta srca, roke in dom.

Delavska univerza je desetega februarja 1966 organizirala srečanja s književniki. Prvi se je po uvodni besedi profesorja Bolharja predstavil Fran Roš. Počastili so ga s cvetjem in darilom.

Leta 1961 je prejel Šlandrovo nagrado.

Petnajstega septembra leta 1961 je odpeljal prvi vlak "vlak bratstva" v Čuprijo. Pobudnik zanj je bil Fran Roš. Srečanje nekdanjih izgnancev in gostiteljev je bilo prisrčno. Roš je govoril na železniški postaji v Čupriji.

Leto dni pred dopolnjenimi sedmimi križi je zaključil svoje največje delo Slovenski izgnanci v Srbiji 1941-1945. Zanj mu je 85 preživelih izgnancev poslalo svoje prispevke.

V delu pripoveduje o izseljenih Slovencih, njihovem življenju v Srbiji, vmes pa je vpletel tudi svojo lastno usodo in usodo svoje lastne družine.

Ko je pisatelj dopolnil svojih sedemdeset let, je bilo zapisanih mnogo misli o njegovem pomenu za Celje in Slovenijo, za slovensko književnost in jezik. Drago Predan je ob jubileju pisal v glasilu DPM, Jože Zupančič v Primorskem dnevniku, Milena Štrajnar v TV-15, Tone Vrabl in Stane Terčak v Novem tedniku, Jože Dolenc v Književnem Glasniku Mozorjeve družbe, Janko Volf v Večer, Zoran Vudler v Lepem mestu in drugi. Občinska zveza prijateljev mladine ga je povabila v Mladinski klub Celje. Čestitali so mu ob visokem jubileju, Drago Predan pa je predstavil mladini njegovo življenje. Nato je slavljenec, vstal, preprost in veličasten, ter prebral nekaj svojih najljubših pesmi in prozno delo.

Stane Terčak ga je ob sedemdesetletnici obiskal na domu, v eni najmirnejših celjskih ulic, v Jenkovi ulici.

"Ob vhodu se košati bogata češnja, za njo pa je zelenjavni vrt z utico, obdano z divjo trto. Ob poletnih, soparnih dneh najdeš Frančka največkrat na vrtu ali utici, seveda, če ne snuje v svoji delovni sobi zopet kaj novega ... Ko zazvoni zvonec, se prikaže pri vratih visoka, še vedno vitka postava in te najprej, še preden ti krepko stisne roko, prijazno, skoraj šegavo pogledajo izpod naočnikov smehljajoče se, živahne črne oči... Markantna glava, široko in visoko čelo, ob očeh majhne drobne gubice, kakor sočno žarki, toda obraz ima svež in nasmejan. Kar veselje ga je pogledati!" pravi Stane Terčak v Novem tedniku enajstega januarja 1968.

39.

Družinsko
slavje ob
Roševi
sedemdeset-
letnici.
Spredaj z
ženo in
hčerko,
zadaj
vnuki,
vnukinje
snaha in
sin.

Pisatelj je ob svoji sedemdesetletnici podaril mladini igrico Čarobna piščalka, ki je mlade in odrasle zelo navdušila. Režiral jo je Janez Drozg. Ogledalo si jo je na tisoče gledalcev. Premiera je bila sredi decembra 1969.

Mladina je delo ilustrirala in najboljše slike so bile razstavljene v avli gledališča. Osemintridesetim predstavam je sledil televizijski prenos. Ob sedemdesetletnici je pisatelj prejel državno odlikovanje RED ZASLUG ZA NAROD S SREBRNIMI ŽARKI.

Fran Roš pravi o starosti takole: "Tudi starost je življenja vredna, če se človek ozira nazaj na kaj lepega in dokler je še povezan s sodobnim dogajanjem. Pot je pač treba prehoditi skozi vse hudo in dobro, važno je samo to, da pri vsem tem ostaneš sebi do kraja zvest."

Pri svojem delu je bil kritičen, ni se precenjeval in bil do kraja pošten. "Življenje vsakega bitje je vredno življenja, tudi človeško. Hvaležen sem, da lahko živim in da nisem živel zaman. To je vsa skrivnost ... Treba je le znati gledat, čutiti in se s poštenim srcem vključil v občestvo ... Življenje moramo polniti z dragocenimi užitki in ne s cenenimi spoznanji, z jasnimi pričakovanji in z ljubeznijo do dela v povezanosti na skupnost. S strastjo sem ljubil resnico in pravico," tako je nasejal lepih misli, ki jih je zapisala Milena Štrajnar, ko je pisatelj zakoračil v dvainsedemdeseto leto (TV-15, št. 18, leta 1969)

40.

14. maja
1969 med
pionirji
v Strmcu
pri
Vojniku

"Fran Roš združuje tri kvalitete: vzornega učitelja, odličnega tovariša in uglednega javnega delavca." (Delo, 30.6.1970, str. 5.)

Za svoje vzgojno in izobraževalno delo z mladino je leta 1970 prejel Žagarjevo nagrado (republiško priznanje za pedagoške delavce).

Istega leta mu je TVD Partizan Gaberje-Celje podelilo priznanje ob svoji 80-letnici.

Naslednje leto, 26. junija 1971, je prejel priznanje ob 30-letnici vstaje jugoslovanskih narodov, ki mu ga je za nesebično in požrtvovalno delo podelila delovna skupnost Pedagoškega Centra Celje.

Poleg že navedenih odlikovanj in priznaj je prejel še: odlikovanje dela III. vrste in odlikovanje bratstva in enotnosti s srebrnim vencem (zanje nismo mogle najti letnic, ko so mu bila podeljena).

Dragu Hribarju je desetega aprila 1970. leta na vprašanje: "Kako gledate na svoj pisateljski in pesniški poklic?" odgovoril: "Tu sem bolj amater, medtem ko sem se poklicno razdajal v prosvetnem delu. S pisanjem sem želel svoje občutke in težnje prenašati na sočloveka. Z njimi sem želel deliti tudi optimizem, ki mi je bil vselej lasten."

Pri srcu so mu bili dobri ljudje in vse, kar je lepo. Poglabljal se je v klasike in rad jih je imel. Nekaterih sodobnih pesnikov ni maral. Menil je, da so vulgarni. Cenil je sodobne slovenske pisce Ivana Potrča, Miška Kranjca, Bena Zupančiča, Daneta Debiča in pesnika Vipotnika. Hudo mu je bilo za mladino, ki ji je bila vzor kapitalistična tujina. Menil je, da bi morala biti pot v socializem bolj gladka. Posamezniki bi se morali svoje odgovornosti bolj zavedati.

"Tu pa je še naša mladina in za njeno srečo odgovarja starejši rod. Nikoli ji ne bo mogel povedati dovolj vsega lepega in dobrega, kdor se bo pogovarjal z njo, in to velja tudi za tistega, ki piše zanjo. " (Fran Roš Marjanu Kuneju za Celjski tednik, 12.4.1957.)

Deset dni pred smrtjo je govoril ob otvoritvi nove knjigarne Mladinske knjige v Celju. Predstavil je literarno izročilo z globokimi koreninami v našem mestu.

Njegova bolezen je bila kratkotrajna. V celjski bolnici so mu zdravili krvavitev v prebavnem traktu. Bilo je zaman. Njegova hčerka - zdravnica ga je tri dni, preden je umrl, odpeljala v mariborsko bolnico. Tudi tam mu niso mogli pomagati.

Smrt vedno prizadene. Ko pa umre človek, ki je toliko napravil za svoje mesto in za svoje prebivalce ter za svoj slovenski narod, je slovo še bolj boleče. Bila je nedelja zjutraj, dvaindvajsetega avgusta 1976, ko je v mariborski bolnišnici prenehalo biti njegovo plemenito in do kraja pošteno srce.

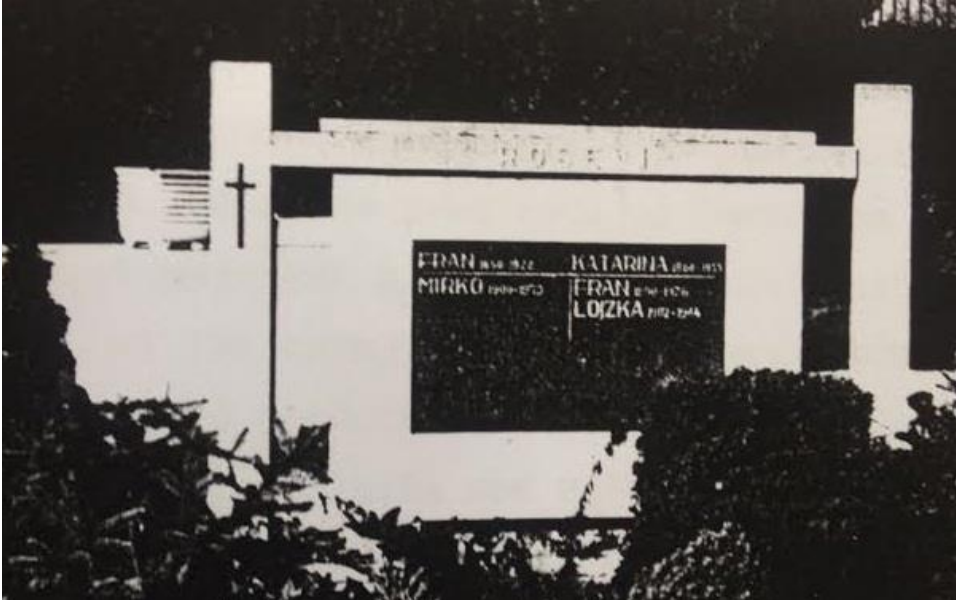
Pokopali so ga dva dni pozneje v Celju. Pred pogrebom se je ob njegovi krsti izmenjala častna straža iz vrst kulturnih delavcev.

Pogreb je bil veličasten, kot sta bila veličastna pisateljeva osebnosti in njegovo delo. Poleg sorodnikov se je zbralo mnogo prijateljev, znancev in drugih. Spremljala ga je železničarska godba na pihala. V slovo so mu spregovorili predsedniki občinske konference SZDL Jože Volfrand, predsednik skupščine kulturne skupnosti Celja Anton Aškerc, Janez Žmavc v imenu društva prijateljev, Ludvik Zajc v imenu borcev in predsednik v republiškega odbora koroških borcev za severno mejo Lojze Ude ter nekdanji dijaki.

S pesmijo sta se od Frana Roša poslovila mladinski pevski zbor Prve osnovne šole in Moški komorni zbor.

41.

Družinski grob
Roševih na
celjskem
pokopališču

Pisatelj počiva, njegovo bogato življenje, polno dela, se je končalo. Za njim pa so ostali plodovi njegovega nenehnega snovanja, ki bodo za vedno bogatili slovensko književno kulturo in plemenitili srca, ki se bodo poglobljala v njegove napisane misli, čeprav pravi: "Ne štejem se med tiste, ki so si v slovenski literarni zgodovini zagotovili, kakšno vidno in trajno mesto." (Celjski tednik, 12. 4. 1957, str.4.)

Celje bi brez Roša ne bilo, kar je. Bogato je izpolnil vrzeli v celjskem kulturnem življenju in mnogo nam pomeni njegovo delo.

Božidar Antić (verjetno pisatelj) iz Čuprije pravi: "Poznam ga kot skromnega in iskrenega prijatelja. Smrt mu je preprečila, da bi še kdaj prišel v Srbijo." Pred smrtjo je še pisal Antiću, da bi "še rad videl Srbijo, domovino junakov in dobrih ljudi."

Novi put, 1. 9. 1976, Svetozarjevo)

P R O Z A

1. ZVESTA ČETA

Knjigo Zvesta četa je izdala in založila Vodnikova družba v Ljubljani, leta 1933. V povesti je pisatelj postavil pomemben literarni spomenik dijaškim in vojnim letom kroga svojih prijateljev. Dogajanje je postavil v Celje, ki ga ne imenuje, in okolico, na Dunaj, soško fronto v čas tik pred svetovno vojno in med njo, ko so se naši slovenski fantje borili za osovraženo domovino Avstroogrsko in sanjali o novi domovini Jugoslaviji, ter na Koroško, ko so se prostovoljci borili za severno mejo. V povesti nastopajo kot glavne osebe Polde Veninšek, Milan Travnar, Ivan Meglič, ki ima nekaj avtobiografskega značaja Frana Roša, in Tine Praznik, ki najbrž predstavlja Srečka Puncerja. Fantje so doživljali prvo ljubezen, ki jim je polnila vse njihove mlade sanje in bogatila njihovo pesniško ustvarjanje. Vsi so bili tudi člani literarnega kluba kondor.

Celje je bilo takrat mnogo manjše mesto od današnjega. Razsvetljevale so ga plinske ulične svetilke. V njem je živel mnogo nemško govorečega prebivalstva. Vsi imenitni meščani so bili Nemci ali pa so se ponemčili, ker v sebi niso imeli niti trohice slovenske zavesti, celo sramovali so se je in zavedne Slovence poniževali.

VSEBINA

Žalne predstave so plapolale po mestu, ko je pod Principovimi streli umrl prestolonaslednik Ferdinand. Celje pa je živel svoje življenje med ozkimi ulicami. Petošolci Milan Travner, "uglajen deček z visokim čelom", Tine Praznik, "visok in krepak fant", "bledi in ozki" Ivan Megličar ter "mali, čokati" Polde Veninšek so se sprehajali po ulicah. Vedeli so, da to, kar se je zgodilo v Sarajevu, ni nič dobrega. Vojno so slutili v daljni prihodnosti, v kateri so videli tudi Jugoslavijo. "In trije meseci so bili minili, odkar je bil v tem mestu Endlicher združil petdeset študentov v organizacijo z jugoslovanskim programom." (str. 4)

Dijaki so končali peto gimnazijo in pred njimi je bilo tri mesece počitnic. Ivan se je v parku poslovil od Anice, saj se do jeseni ne bosta videla, ker bo odšla domov. Fantje razen Ivana, ki je živel z materjo v mestu, so med šolskim letom stanovali pri gospodinji Marjani. Zdaj so pripravljali kovčke. Preden so se razšli, so se Kondorjevci sešli v prizidku tiskarne in stotnik Maister s črnimi brčicami, ki mu je toplo zvenela beseda in je imel dečke rad, je ocenjeval njihova dela. Brali so pesmi, črtice in literarne ocene.

Zvečer pa so se zbrali na poslovilnem sestanku organizacije v gostilni Pri zlatem jelenu, a so se pred nepoklicanim vohunom morali umakniti v gostilno pod gradom.

Naslednjega dne so meščani po časopisnih novicah sklepali, da bo vojna. Napredno usmerjena mladina je videla prihodnost slovenskega naroda v združitvi južnih Slovanov, a naš narod je bil skozi stoletja drugače vzgojen.

Ivan Meglič in Jože Lipovšek, bivši dijak, sta počitniškega jutra krenila v Šentjanž k sošolcem Poldetu, Tinetu in Milanu, ki je bil zdravnikov sin. Okopali so se v bistri reki, modrovali in pesnikovali. Ivan in Jože sta spoznala učiteljiščnico Vero, Milanovo prijateljico. Njihovo brezskrbnost pa je skalil telegram: "Srbija na naš ultimatum ni zadovoljivo odgovorila. Avstroogrška je s Srbijo v vojnem stanju. Mobilizacija je odrejena." (str. 15)

Vedeli so, da zdaj gre zares. Družbi so se zmračili obrazi. Videli so: "Nasilje, kri, smrt. Usodo južnih Slovanov bo kovala vojna." (str. 16) Na dan svete Ane so tudi lepaki naznanjali: "Vojna!" Gostilničar Jeretin Pri zlatem jelenu se je ustrelil. Ni prenesel mobilizacije, ki je zajela mnoge mlajše in starejše moške.

"Ofenziva ob Visli je zmagovita." (str. 20)

To je bila prva vest o zmagi. Meščani so že mislili, da bo vojna v nekaj mesecih končana.

V vojsko je moral tudi Jože Lipovšek. Ker ni imel dekleta niti matere, je za šopek prosil gospodinjo Marjano. Trgatev je še preživel doma. Z njim sta bila vpoklicana tudi Fran Malgaj in Ciril Travnar. Ivan pa je po dolgih počitnicah pričakoval Anico. Sonce sreče se mu je zopet nasmehnilo. Priznala sta si, da se imata rada.

Vsaka dva tedna so odhajale v boj nove stotnice. V mesto pa so vozili s fronte vlaki, polni ranjencev. Mnogi fantje so padli. Med njimi je bil tudi lanski razrednik petošolcev. Ljudje so nestrpno čakali na nove ranjence.

Trgovec Kuscher je imel v izložbi zemljevid, na katerem je z zastavicami na bucikah označeval fronte in njihov napredek. Za poraze je bolj slabo prestavljal zastavice.

"Člani Kondorja so se spet sestajali. Tine je študiral zgodovino in jezike slovanskih narodov, Milan se je poglobljal v filozofe in staro klasično literaturo, Ivan se je navduševal za moderne svetovne lirike, Polde je užival ob Gogolju, Čehovu in Gorkem. In pisali so stvari, ki so se v njih zrcalili življenje in čas, čustvo in misel." (str. 26)

Ravnatelj Gomoll je prišel na sled dijaški organizaciji in časopisu. Ponorčeval se je iz literatov in jih kaznoval s posebnim priporom ob nedeljah in nalogami. Na prestajanju take kazni je Ivan sanjaril o Anici. Milan in Tine pa sta ugotovila, da sta se ob zaljubila v Vero, ki jima je bila prijateljica. Kasneje se je odločila za Milana.

Nemci so izgubili Przemysl. Dijaki so bili prav veseli, saj bodo Rusi udarili proti Dunaju.

Jože Lipovšek se je po nekaj mesecih vrnil s Karpatov s prestreljenim stegnom.

"Kaj so življenje, svet, človek? Kje je odgovor, ki bi posvetil človeštvu na pravo pot? Dokler tega odgovora ne bo, bo človek klal človeka," (str. 29) je razmišljal Milan. Njegov brat je izginil v Karpatih.

Oficial Otorepec, navdušen patriot, ki je stanoval v isti hiši kot gospodinja Marjana, se je oženil s trgovko. Oblasti so zbirale vojno posojilo.

Tudi Tinetov oče je moral v vojsko. Fantje pa so postali sedmošolci. Prišla je vest, da je padel dijak Anton Belaj. Poldeta so zaradi sumljivega pisanja izključili iz gimnazije, nato je kmalu z Milanom, Ivanom, Tinetom in drugimi dijaki odšel v vojsko. Skupaj jih je bilo petinštirideset, rojenih v letu 1898.

"Iz daljave je bobne grom nove italijanske ofenzive, ki je kakor vse prejšnje zaman butala v kraško kamenje, orošeno s krvjo. Tam je bil Doberdob." (str. 44) Tam je padel Jože Lipovšek, ki je hotel ubežati k nasprotnikom, jim je povedal Fran Malgaj, ki je prišel na dopust pred njihovim naborom. Komisija jih je na žalost vseh potrdila. Prejeli so tudi spričevala o zaključenem razredu. Zadnje dneve so preživel doma. Spremenili so se v može, ki se bodo morali boriti, čeprav so bili tako mladi in neizkušeni. Trgovec Kuscher jih je spremljal s smehljajem. Z vlakom so se odpeljali v bližnji trg (Žalec). Na postaji jih je pričakal korporal Brenk. (Pisatelj je o tem pisal tudi v Korporalu Hušu, a mnogo bolj podrobno in z drugimi imeni.) Prejeli so obleko in morilno orožje.

"Ne, saj ni mogoče, da bi bila resnica. Čitali so stare klasike v šoli, pisali naloge o človeški kulturi in dostojanstvu ... učili so vere v bogu ljubezni in usmiljenja ... In sanjali o lepotah življenja." (str. 54)

Zdaj pa nenadoma niso bili več ljudje. Vadili so in vadili, spali v kozolcu na slamaricah. "Domovina je končno uvidela, da brez nas ne more zmagati," (str. 55) se je pošalil Polde. Po nekaj dneh so jih odpeljali v novi kraj. Stotnik je posebej pazil nanje. Govoril jim je: "Samo dobri patrioti bodo dobri avstrijski oficirji." (str. 58) To pa naši fantje niso bili. Sledile so vaje in zopet vaje. Ivana so poslali na soško fronto, ker je na straži zaspal.

Zvečer so se naši vojaki v gostilni pogovarjali z ujetnikoma Rusom in Čehom. Ker je bilo to prepovedano, je moral tudi Milan na južno fronto. Tine in Polde sta sklenila: "Najini telesi ne smeta biti gnojila za uspevanje avstrijske bodočnosti." (str. 62) Štirinajst dni sta živela brez hrane in komisija je odločila, da sta sposobna le za pisarniško delo, in odšla sta v domače mesto.

Vojna je divjala dalje. "Uspešna ruska ofenziva Brusilova je spet zavojevala Bukovino in vzhodno Galicijo ... Antantne čete so v strašnem boju počasi podirale ob Sommi ..." (str. 62)

Milan se je za dan oglasil doma, nato pa s stotnijo krenil na soško fronto. "Brnelo, tulilo, grmelo je skozi jutranji zrak ... " (str. 63) Milan in Ivan sta se srečala in se plašno spogledala ter bežno spregovorila nekaj besed. Smrt je obilo žela. Tudi Milanu ni prizanesla, ko je izvrševal posebno nalogo v izvidnici.

Doma pa si je Otorepec mel roke, saj ga je med drugimi na svojo roko zavaroval. Dobil bo lepo vsoto.

Tine Paznik se je zopet znašel med enoletnimi prostovoljci na šolanju v Lebringu. Z njim je bil Jurak. Prišel pa je tudi Polde Veninšek, ki mu je povedal, da je Milan padel. Vojaki so bili lačni, še bolj pa ujeti Rusi, ki so bili zaprti v njihovi bližini. Umirali so od gladu.

Ivana je zadela v prste levice. Bil je invalid, a živ in doma. Maturiral je in želel študirati slavistiko ali pravo. Sporočil je Anici, da jo obišče in preživel noč z njo.

Polde se je oglasil na kratek dopust. Obiskal je gospodinjo Marjano, ki mu je lahko ponudila le pokvarjeno klobaso. Otorepec se je junačil pred Poldetom in Ivanom, a sta ga zavrnila, da bi take junake, kot je on, potrebovali na fronti.

Tinetov oče se je rešil vojaščine. Milanovi domači pa so hudo žalovali za sinom. Bodrila jih je le misel, da je sin Ciril v ruskem ujetništvu živ.

"Soparno je bilo poletje leta sedemnajstega, strahot polnega." (str. 80) Tine je delal v vojaški pisarni na Dunaju. Glad ga je pestoval. Na drugi strani pa so bile oficirske zabave in meso je ležalo na mizah. "... ne morem razumeti, odkod ta njihova oblast nad tujim življenjem. Kdo je, ki je priredil vso to komedijo prestrašeno?" (str. 82)

V tirolskih gorah je padel Kunej, nekdanji predsednik dijaške organizacije. Polde Veninšek je potoval s svojo pisarno proti soški fronti. Ivan je bil vojske rešen. Poiskal si je službo v pisarni. Na fronto so potovale nove in nove skupine.

"In k naboru so klicali letnik, ki je ob pričetku vojne sedel še v klopeh osnovne šole." (str. 87) Ivan se je spominjal svojih prijateljev in nabora. Mlajšim je svetoval, kako naj ravnajo.

"Čvrsti so bili fantje, vsi iz naroda, ki ga tisoč let tlake ni moglo zlomiti." (str. 88).

Prebujala se je zadnja vojna pomlad. "Dolina se je smehljala. Zakaj vstali so bili možje, naše zemlje sinovi, in so povedali z Dunaja vsemu svetu, da smo in hočemo biti sebi sami gospodarji, nikomu več sužnji." (str. 89).

Ljudje so pričakovali, da bo zdaj bolje. Kmet Cizelj je bil zaprt, ker je korporala z ročico udaril po roki, ker je ukazal, naj mu porušijo peč.

Kmet Grenko je izgubil dva sina v vojni.

"Ampak Jugoslavija bo ... " (str. 90)

Na zborovanju v Šentjanžu so govorili poslanci, tudi s Hrvaške in Srbije. Ljudje so zahtevali Jugoslavijo. Bili so bolni od vojne in njenih žrtev ter vsega hudega. Tudi Ivan, Vera, Tinetov in Milanov oče so bili tam.

Otorepec in Kuscher sta se na mestnih ulicah zgražala nad mladino, ki se je navduševala za Jugoslavijo in enakopravnost narodov. Gospodinja Marjana je še vedno spominjala na prejšnja leta, vse drugo se je spremenilo.

Poleti se je vrnil Tine. Dobil je mesec dni dopusta, da bi opravil maturo. Doma so ga bili veseli. Obiskal je Poldeta, ki se je že dva dni skrival, da ga ne bi videli orožniki. Pisarno za fronto so ukinili, zato si je vzel dopust, čeprav bi moral v Lebring. Skupaj sta se veselila svobode v novi domovini, ki bo prav kmalu njihova. Polde je Tinetu zaupal, da se bo ženil z Julko s sosednjega hriba, da Veninškov rod ne izumre. Napotila sta se k njej. Srečala sta slavnega Kuscherja s polnim nahrbtnikom hrane. Pošalila sta se na njegov račun.

Tine je sedel v šolske klopi in ves teden študiral zgodovino in razmišljal o vlogi Slovencev v novi domovini. Ob sobotah se je vračal domov. Maturo je opravil in ostalo mu je le malo dopusta.

Verin brat Stane je prišel iz ujetništva domov umret. Tine je izrekel veri tolažilne besede in v njem je vzplamtela nekdanja ljubezen in obljubila sta si, da si bosta pisala. Nato je odpotoval.

V Lipnici je stotnik Pistauer vodil enoletnike šestih narodnosti. Med njimi sta bila tudi Tine in Polde, ki so ga izdali, da je doma. Strašna revščina je vladala bodočim oficirjem. Stotnik pa je s svojo avtoriteto njihovo bedo še stopnjeval. Tineta je dal zapreti zaradi zgodovinskih zapiskov, Polde je pa pobegnil.

"Sicer pa morajo skoraj zasijati nove zvezde, saj so že na nebu... Nemška armada se je umikala iz Francije. Izpred Soluna so Srbi, ojačani z jugoslovanskimi oddelki, bili z zavezniki na zmagoviti osvojebovalni poti." (str. 107)

Oktobra je stotnik z avtom zbežal na sever. Vojaki so se začeli razhajati.

Nastopil je november 1918 in nad mestom (Celjem) so goreli kresovi zmage. Vihrale so nove, jugoslovanske zastave. Fantje in možje so se vračali s fronte raztrgani, umazani in lačni. Mnogih ni bilo. Mimo mesta so vozili vlaki, polni vojakov in ujetnikov, na sever in jug. Po ulicah so nemški napisi izginjali. Donela je pesem in govorniki so prisegali novi domovini, množice so vzklikale. Tine, Ivan in Polde so stali med vojaki s po tremi zvezdami na ovratnikih. Prišli so tudi znanci iz Šentjanža. Gospod Otorepec, vojni dobičkar, se je klanjal novi državi.

"Živio Malgaj! Koroška je naša! Na Gosposvetsko polje!" (str. 111)
Trojica se je z Malgajem in ostalimi prostovoljci, Celjani in Srbi, odpravila v Maribor, nato pa z bataljonom pod vodstvom Rudolfa Maistra na Koroško v boj za severno mejo nove domovine. Maister je med borci prepoznal Kondorjevce.

"Sveta zemlja koroška, zibel slovenstva, kjer si je nekoč naš človek v svojem jeziku ustoličeval kneze na Gosposvetskem polju!" (str. 115)

Korakali so proti Velikovcu in se pridružili Malgajevi četi. Bil še je zadnji boj. Tine je iz Grebinje sporočil, da so sklenili z Nemci premirje med božičnimi prazniki.

V Narodnem domu je bil ples. Polde, ki je odšel obiskat bolno mater, se je zgrozil, ker tu plešejo; na Koroški pa naši vojaki še krvave.

Nastopila je pomlad. Začel se je boj, v katerem je Tine pustil svoje mlado življenje, in najgloblje sanje. Vera, Polde in Ivan so izgubili še enega prijatelja. Nemci so se pokazali močnejši in žrtve so bile zaman. Koroška je bila izgubljena. Tinetovo truplo so domači odpeljali domov.

"Dvojno in trojno moramo živeti zdaj, tudi za mrtve tovariše."
(str. 128) Tako je izzvenela resnična povest, v kateri so junaki svoja najlepša leta in najboljše prijatelje pustili v vojni.

2. KORPORAL HUŠ IN DRUGE ZGODBE

Knjigo Korporal Huš in druge zgodbe je založila Državna založba Slovenije, natisnilo pa jo je ČZP "Soča" v Novi Gorici, leta 1971. Opremil jo je Uroš Vagajna.

Med enajstimi proznimi teksti je Korporal Huš najdaljša pripoved. Dve črtici sta bili objavljeni že takoj po prvi svetovni vojni v celjski Novi dobi, nekaj jih je bilo objavljenih v raznih časopisih pred izidom knjige.

KORPORAL HUŠ

Bilo je leto tisoč-devetstošestnajsto, tretje v prvi svetovni vihri in sedeminšestdeseto vladanje petinosemdesetletnega cesarja in kralja Franca Jožefa Prvega, gospodarja avstroogrskih dežel in narodov. (Korporal Huš, str. 5)

Petinštirideset dijakov višjih letnikov gimnazije, rojenih 1898. leta, enoletnih prostovoljcev, ki naj bi postali avstrijski oficirji, je prišlo v Žalec na tritedenske vojaške vaje v vojašnico, ki je bila prej sušilnica hmelja.

"Sam korporal Martin Huš jim je prišel k vlaku nasproti. Nič kaj visok, z dokaj veliko glavo in zalit v telo, gotovo že trideset let star, je stal tamkaj v svoji nekoliko tesni sivi uniformi ... se mu je z bluze bleščala srebrna medalja za hrabrost."

Huš, nekdanji jetniški paznik, je govoril v spodnještajerski nemščini in se pred novinci postavljajal in včasih malo zlobno besnel v svojem poslanstvu naučiti dijake vojaških veščin in discipline. Takoj jim je začel vcepljati v zavest, kako malo pravic in svoje volje ima vojak.

"Samo vojaki ste še, vse drugo pa je za vas minilo," jim je Huš dopovedal. Njihovo prejšnje poreklo in življenjski dosežki v vojski niso bili pomembni. Poniževal jih je in zmerjal, da bi z tem vzbujal spoštovanje in dosegel cilj narediti iz dijakov vojake. Vojna je bila v ozadju. O njej so samo govorili. Njenega pravega obraza z vsemi groteskami se niso zavedali. Huš pa se je ob misli na fronto, kjer je že bil, zbal zase. V mirnem Žalcu si je privoščil sprva ljubimkanje z natakario Lenčko, nazadnje pa se je z njo celo zaročil. Svojim podrejenim pa je govoril da bo odslej njihova ljubica puška.

Posebne neprijetnosti je korporal Huš doživljal z novincem Jelšnikom, ki se je neprimerno vedel. V nedeljo, ko so bili vojaki sicer prosti in so sprejemali obiske, jo je ta zavil domov proti Paki. Huš je opazil, da ga ni. Jelšnikova vrnitev v sušilnico je bila posebno imenitna. Kazni se nesrečnik ni mogel umakniti. Ne samo on, vsa skupina je čutila posledice Jelšnikovega junaštva. Vaje so bile še hujše. V vasi Vrbje za Žalcem so fantje urili svoja telesa. Našemu junaku pa ni ušlo čiščenje stranišča.

Iz neprijetnosti, ki se je zgodila Hušu in Lenčki, ju je rešil Jelšnik. Odslej je bil svojemu nadrejenemu najljubši izmed vseh. Do njega je postal zelo dobrodušen.

Hušu je posebno mnogo pomenila uniforma. Ponosen je bil nanjo in menil je da je človek brez nje navaden nič. Čeprav je napredoval za zvezdico in postal četovodja, se je bal, da bo moral že tretjič na fronto.

Bistroumni Jelšnik je razmišljal o nesmiselnosti vojne. Slutil je, da bodo vojni sovražniki po vojni zopet prijatelji.

Trije tedni so minili in fantje so odpotovali na nadaljnje izpolnjevanje v Slovensko Bistrico.

"Spomini so svarilo pred nesmiselnosti in brutalnosti vojne ... da bi jih mi vsi skupaj jemali v roke kot zrcalo z namenom, da bi si popravili predvsem svoj duhovni obraz!" je Gustav Grobelnik zapisal Roševe misli v Lepem mestu, št. 2, leta 1971.

ŠTIRIDESETLETNICA MATURE

V hotelski sobi so se zbrali možje ob štiridesetletnici mature. "Prešteli so se. Šestnajst se jih je bilo zbralo. Prav toliko pa jih je tudi manjkalo in od teh je bilo devet mrtvih." (str. 67)

Z avtom so pripeljali svojega edinega še živega profesorja Stržena, ki mu je bilo že osemdeset let. Spominjal se je dijakov. Privlekel je beležnico, v kateri je imel njihove ocene iz zgodovine, opremljene z datumi in vprašanji. Nekdanji dijak Zimič je dobil nekoč manj dobro oceno. Priznal je profesorju, da je bil zaljubljen. Prijetno vzdusje je pokvaril Trpotec, ki je zvalil krivdo za slabe ocene na Kravariča. Vnel se je prepir, ki se je končal, ko je Trpotec drugič odšel. "Zgodovina je bila in ostane učiteljica človeštva." (str. 71)

Profesor Stržen pa je hotel biti še vedno vzor in ni poskusil alkohola.

Črtica je bila objavljena v drugi številki Lepega mesta, leta 1964 in februarja 1953 v Pavlihi.

DRAMA V VESOLJU

Pripoved je pisana v prvi osebi. Pisatelj France Tikvič je razložil avtorju, da piše dramo, ki se godi v vesolju. Poprosil ga je za denar, da si bo sam kupil tobak. Tudi pri naslednjem srečanju mu je govoril o drami in koliko je že napisal. Zmanjkalo pa mu je tobaka. Avtor mu je zopet pomagal, čeprav si je sam sposodil denar. Nato je prodal še srebrno verižico, nakupil tobaka in ga nesel Tikviču. Razočaran je spoznal, da znanec ne piše drame, ampak prebira Tarzana.

PREDAVATELJ

Tudi v tej pripovedi je trohica grenkega humorja. Natančni predavatelj Davorin Jazbec si je zapisoval vsa predavanja in kilometre, ki jih je pri tem prepotoval.

Tudi število poslušalcev je beležil. S pisanjem sta se srečala na vlaku. Ker sta bila stara znanca, jima ni zmanjkalo tem za pogovor. Jazbec je pripovedoval, da zdaj predava o atomski energiji, prej pa je predaval o alkoholu. V atomski dobi pa ga je učitelj na kolesu zapeljal na tri in pol kilometre oddaljeno železniško postajo, čeprav so ga na predavanje zapeljali z avtom.

ORGANIZATOR FORTUNAT

Dopust je lepa stvar. Tudi pisatelj si ga je zaželel. Rezerviral je sobo v Bukovem žlaku Pri divjem petelinu, da bi v miru pisal.

Vedel je, da živi v tem kraju znani javni delavec, organizator Fortunat Skobec. Kmalu sta se spoznala. Fortunat je napeljal vodo na svoj mlin. Izkoristil je pisateljevo bivanje v Bukovem žlaku. Zaposlil ga je s pisanjem govora za svojo tridesetletnico javnega dela. Tudi slavnostno pesem mu je naročil. Ko je bila slovesnost končana, mu je moral pisatelj popraviti še članek za časopise, ki je govoril o tridesetletnici Fortunatovega javnega dela. Pisateljev dopust je bil končan. Pred Skobcem pa tudi v mestu ni imel miru, saj je ta kmalu po uspešni reklami v časopisih dobil službo v mestu. Ker ni imel stanovanja, se je nastanil kar pri pisatelju. V Bukov žlak se ni več vrnil, saj je imel tam v gostilni neporavnane račune.

S to humoresko je pisatelj razkrival organizatorja Fortunata, ki se je znal sam pohvaliti in zriniti na višji položaj. Pri tem pa ni upošteval poštenja. Pisatelja je kar trikrat izkoristil. Takih organizatorjev tudi v sodobni družbi ne manjka.

Znano je bilo, da je Fran Roš rad napisal pesmi in govore za razne priložnosti, če so mu naročili. Tako je humoreska tudi avtobiografska.

OBČNI ZBOR DLS

Je svojevrstna pripoved. Pisatelj je srečeval Mavricija Merjasca, svojega znanca, ki je bil prav slabe volje. Prijatelj mu je vrnil denar. Mavricij pa je ugotovil, da ga je inflacija na pol razvrednotila, saj bo zanj dobil le pol litra vina, lani bi pa dobil liter. Prijatelja je povabil na kozarček v manj obljudeno gostilno, kjer bi lahko v mirno poklepetala o težavah v službi. Poiskati si bo moral namestitev z manj uglednim položajem. Pri sosednji mizi so sedeli trije moški, ki so imeli občni zbor DLS (Društvo ljubiteljev sočivja). Nehote sta morala pisatelj in Merjasec prisostvovati občnemu zboru in postati člana društva. Merjasec je postal celo podpredsednik ... Črtica je bila objavljena že enajstega januarja 1967. v Tedenski tribuni.

HIŠNI PREDSEDNIK

Lastnica šeststanovanjske hiše je umrla. Njen dedič je bil nečak. KOLOMANKIC iz Banata. Tetin pogreb je zamudil, a se je kmalu nato pojavil in urejal stanovanje. Pisatelj, ki je bil predsednik hišnega sveta, je bil z njim v zelo dobrih odnosih. Kicu se je zdela predsedniška funkcija zelo imenitna, zato jo je prevzel za pisateljem. Sestavili so nov hišni red, ki je bil prav smešen in se ne da primerjati z današnjimi. V eni izmed točk je bilo zapisano, da predsednikov rojstni dan praznujejo vsi prebivalci hiše. Na svoje stroške jih je odpeljal v Rogaško Slatino. Tudi hrano in pijačo je plačal. Nazadnje se je oženil s podnajemnico Rozi.

Fran Roš smeši lovce na funkcije.

Črtica je bila objavljena prvega avgusta 1968. v Dnevniku.

NAŠ UGLEDNI TOVARIŠ

To se je zgodilo ob tridesetletnici mature. Pisatelj je črtico napisal seveda mnogo pozneje.

Vojtek Gomolčič je bil Rošev sošolec, a ni "zadovoljivo uspeval", zato ni prišel do mature. Postal je ugleden trgovec, nato šef prevoznega podjetja. Kot uglednega človeka so sošolci na trideseto obletnico mature povabili tudi njega. Prišel je z ženo in svakinjo, ko so ostali že pojedli izbrano večerjo. Nato so jedli še ti trije, pozneje pa tudi pili. Vojtek jim ni pozabil povedati, kako imeniten človek je, saj se je edini pripeljal z avtom. Jedel in pil (tudi žena in svakinja) pa je na njihov račun. Uglednemu tovarišu so seveda poslali račun, a nanj ni reagiral. Tudi na naslednjo obletnico mature ni več prišel, čeprav so ga še povabili.

Črtica je bila objavljena šestega decembra 1967. v Tedenski tribuni.

ČUDAKOVO SLOVO

Upokojeni in samski trgovec Blaž Bobič je bil pisateljev dober znanec. Mučila ga je astma in ga niti sedemdeset let starega spravila na "oni svet". Njegova gospodinja Roza si je obetala dediščino. Pogreb je bil nenavaden. Pokojni je z magnetofonskega traku spregovoril sam. Svoje denarne prihranke je kot astmatik poklonil društvu za borbo proti onesnaževanju zraka. Svojim trem dolžnikom bi dolg poklonil, če bi prišli na pogreb. Ker pa jih ni bilo, bodo morali gospodinja Rozi dolg vrniti z obrestmi vred. V svojem nenavadnem govoru se je pokojnik dotaknil tudi pisatelja, ki mu je pozabil vrniti knjigo Clohmerle. Seveda mu jo je poklonil za spomin nase.

Zares čuden pogreb, nenavaden. Če bi pogledali resnici v oči, bi moral biti temu podoben še marsikateri.

ZASLUŽNI MEŠČAN

Naslov je brez ironije. Tudi v tej črtici je delček pisateljevih lastnih doživetij.

Vid Vrankar (predstavlja Roša) je bil spreten pisec. Preden je šel v pokoj, je urejal mesečno tovarniško glasilo. Potem je spretno sestavljal govore, poročila z različno vsebino, tudi o svetovnem političnem položaju, za naročnike - meščane, ki so se nato povzpeli na višje položaje. Za svoje delo je prejemal majhen honorar, ki mu je bil dobrodošel.

Vrankar je skrbno shranjeval kopije govorov in tudi imena naročnikov. Ko je umrl, mnogih "odjemalcev" ni bilo na pogreb.

Vrankarjev sin Stane je bil slikar. Po očetovi smrti je našel članke, govore. Nekoliko "zlobno" se je hotel dotakniti vseh tistih, ki so s pomočjo očetovih govorov prilezli na položaje. Pripravil je razstavo kopij očetovega dela. Ogledalo si jo je mnogo ljudi tudi novinarji. O razstavi so pisali v časopisih. Tudi davkarija je prisluhnila tolikemu delu, ki ni bilo obdavčeno. Stanetovo maščevanje vsem, ki so se okoristili z očetovim pisanjem, pa je premagal predsednik občine tako, da mu je predlagal, naj razstavo kopij zapre in razstavi svoje slike, ki bodo gotovo našle kupce. Za svoj obstoj je moral Stane Vrankar resnico o govorih, ki so jih pomembni možje naročali pri njegovem očetu, skriti pred ljudmi.

Črtica je bila objavljena šestindvajsetega decembra 1970. v Večer.

ODMEVI Z VSEH STRANI

Pisatelj je sodeloval pri Odmevih z vseh strani - časopisu, ki se je večkrat preimenoval.

Urednik Lojze nenadoma ni več sprejemal njegovih zanimivih članov, ker je raje objavljajal prispevke prijatelja, ki je za ženitev potreboval denar. Naklada časopisa je s tem padla, kar si je urednik tudi želel, saj je pri vsaki številki bilo precej izgube. Torej, manj naročnikov, manj izgube. Pisatelj je v mislih uredniku obljubil maščevanje za neobjavljene in nevrnjene članke. Zbral je tisoč novih naročnikov časopisa. Urednik Lojze je besnel. Število naročnikov pa je nenehno raslo. Uredniku so zmanjšali plačo, odpadla so službena potovanja. Njegova žena s tremi otroki je prosila pisatelja, naj neha delati proti njenemu možu. Omehčal se je. Z zmanjšanjem obsega in vsebine lista je padlo tudi število naročnikov. Pisatelj in urednik sta zopet sodelovala in planirala skupno potovanje v Egipt in Tanzanijo, seveda službeno.

Novela o korporalu Hušu in tudi ostalih deset črtic je pisanih po pisateljevih lastnih doživetjih in doživetjih nekaterih njegovih prijateljev in znancev. Izpovedal je mnogo bridke resnice, katere žrtve je bil na žalost tudi sam.

"Čeprav se v posameznih zgodbah nekateri elementi ponavljajo, lahko zapišemo, da je Roš s pričujočim satiričnimi črticami kljub temu le vnesel marsikaj novega in svežega v razmeroma skromno zakladnico naše slovenske duhovitosti."

(Iztok Ilih. Fran Roš: Korporal Huš - Delo 1. 13. št 302. 6. 11. 1971)

V Tedenski tribuni so pisali da je Rošev Huš podoben Haškovemu Švejku, le da ne more z njim konkurirati, česar pa naš pisatelj sploh ni imel v mislih, ko ga je pisal.

"Knjiga Korporal Huš ne govori samo o usodi peščice ljudi v časih 1916. leta, ampak s svojo pripovedjo vrača človeka v trenutke premišljevanja, s humorjem pa ga skuša kvečjemu opogumiti. Humor v prvi zgodbi je v manjšini podrejen. Podrejen. Prevladujejo pa ostali dogodki, resnoba položaja, elementarnost samega junaka, ki naj bi s svojimi dejanji ta humor proizvajal."

(Drago Medved, Korporal Huš in druge zgodbe - Novi tednik, št. 47. 9. 12. 1971.)

M L A D I N S K A   D E L A

1. MEDVEDEK RJAVČEK

Medvedek Rjavček je Roševa prva knjiga. Prvič je izšla leta 1929, drugič pa 1931. Prvi natis vsebuje štiri povesti: Medvedek Rjavček, Zelenec, Zaklad v Hudi strugi in Janže se je vrnil, drugi pa samo prve tri. Obakrat je knjigo natisnila Tiskarna brata Rode - Martinčič v Celju. Prvo izdajo je ilustriral A. Seebacher, drugo pa M. Modic.

Jezik v povestih je preprost, za naše pojme nekoliko starinski, a skozi njega nam podrobno opisuje dogodke, ki mlade zelo pritegnejo. Vzbuja nam vero, da mora dobro zmagati nad zlom.

"Roš piše prijeten, preprost jezik s kratkimi, jedrnatimi stavki, ki jih ima mladina zelo rada. Čuva se pretiravanj in je naraven, tu pa tam naiven kakor mladina sama, in ne zaide nikdar v pusto in prazno šolsko pridigovanje" (Odmevi, 1. 1. knj. 1, str. 104, leto 1929)

MEDVEDEK RJAVČEK,

star eno leto, se je odločil, da bo odšel po svetu, da bi utrdil svojo vero v dobroto ljudi. Dolgo je hodil, ko je srečal dečka, ki se je vračal iz šole. Spoprijateljila sta se. Deček mu je pokazal, kaj vse se učijo v šoli in medved se je čudil njegovi pameti. Vesel je bil, ko je videl, da se učijo tudi o medvedih. Nato pa je nadaljeval pot v mesto. Postal je lačen. Zvedel je, da ne dobi hrane brez denarja in da se denar služi z delom. Odločil se je, da bo sprejel službo v zverinjaku. Tam je spoznal, kako ljudje trpinčijo živali in koliko je vredna svoboda.

Nekega dne je zagledal dečka, ki je bil sirota in brez staršev. Prosil ga je, naj ga spusti iz kletke. Sirota Janko je imel rad medveda in zasmilil se mu je. Spustil ga je na prostost. Vrnil se je h kletkam. Ker je za njegovo dejanje gospodar obtožil paznika, je Janko priznal svojo krivdo. S tem pa je posegel v svojo usodo. Nikoli več se ni smel pojaviti v mestu, saj bi bil hudo kaznoval. Ker ni imel nikogar na svetu, se je odpravil h kmetijama, ki ju je videl visoko v hribih. Pot je bila neznana in dolga. Zgodila se mu je še nesreča, da si je ranil nogo. Bil je zelo osamljen. Truden in lačen je zaspal. Drugo jutro je srečal svojega prijatelja medveda Rjavčka in ta ga pospremil do bogate kmetije, kjer se mu je odslej dobro godilo. Naslednje leto je Janko obiskal Rjavčka. Videl je tudi medvedko in dva majhna medvedka. Zdaj je imel kar je najbolj cenil - svobodo.

Glavna misel dela je, da je med ljudmi veliko slabega. Le med otroki še srečamo dobroto. Pisatelj je v delu s pravljичnim navdihom prikazal pogled na dva različna svetova - v naravo in mesto. V naravi je sama lepota in dobrota, v mestih pa je ravno obratno. Svobodo znamo najbolj ceniti takrat, ko jo izgubimo.

"Rošev Medved Rjavček je po zunanosti in obliki simpatična knjiga in zbuja pozornost mladine. Je dobra slika živalske naivnosti in človeške samopridnosti." (Odmevi, 1. 1, knj. 1, str. 104, leto 1929.)

ZELENEC

Zelenec je nadnaravno bitje, ki mnogokrat pomaga ubogim, a dobrim ljudem.

Volaj je bil majhen in zavaljen mož, ki je nadvse ljubil svoje bogastvo in je bil od sile skop. Nekoč, ko je sekal les v svojem gozdu, mu je zvečer doma trikrat potrkalo na okno. Bil je Zelenec, možiček, o katerem so govorile zgodbe, da je zelo dober in bogat. Prosil je Volaja, naj ne poseka gozda pod vrhom hriba, saj je tam njegovo stanovanje in še za svojega sinčka more skrbeti. Z Volajem sta se pogodila za dvesto cekinov, toda pohlepnega moža se je lakomnost vse bolj pollaščala in želel si je vse Zelenčevo bogastvo.

Drugo jutro se je s hlapci odpravil k Zelenčevemu domovanju. Spustili so se v jamo. Zagledali so škratovega sinka, ki je mirno spal. Začeli so iskati zaklad. Menili so, da je pod ploščatim kamnom na tleh. Da bi ga lahko privzdignili, so morali premakniti posteljico spečega Zelenčka. V tistem trenutku je nekaj zasikalo in pobegnili so, le Volaj je ostal, ker so ga napadle kače. Ko se je Zelenec zvečer vrnil domov, ni takoj prepoznal kmeta, saj je imel lase čisto sive in obraz ves spremenjen od prestane groze. Škrat se ga je usmilil. Dal mu je zdravilo.

Volaj se je čisto spremenil. Oznanil je, da bo priredil velikansko pojedino za vse siromake v vasi in tudi druge reveže. Od tistega časa niso nikoli več videli Zelenca, le pesem je še odmevala v hribu in naznanjala njegovo magično moč, usmiljenje in ljubezen. "Zelenec je pravljicična pripoved in riše nesrečno pohlepno po bogastvu". (Odmevi. 1. 1. knj. 1, str. 104, leto 1929)

ZAKLAD V HUDI STRUGI

Je zgodba, ki se dogaja po prvi svetovni vojni. Bolna mati je z otrokoma Tomom in Pavlo živela v najemniški hišici. Oče je bil padel med prvo svetovno vojno. Po materini smrti sta morala otroka k stricu Matiji in teti v Ajdovo vas. Ko sta prišla tja, ju je čakalo grozno razočaranje. Stričeva hiša je zgorela. Da jima ne bi bila v nadlogo, sta se odločila da si bosta sama služila kruh.

Odšla sta iskat delo. Ko sta tako hodila, sta za sabo zaslišala hreščeč glas. Bil je divji lovec Jermol. Dogovorili so se, da bo vzel Toma v službo, Pavlo pa je priporočil stari naglušni Drmeljki, svoji sosedi. Po dobri uri hoda po divjem gozdu so prišli do Jermolovega doma, ki je bil prav tak kakor gospodar sam. Hiša je vzbujala strah, a otroka sta se tolažila, da se jima ne bo nič hudega zgodila, saj ju varuje svetinjica, ki jima jo je dala mati na smrtni postelji. Kmalu so se okrepčali in odšli k Drmeljki, pol ure daleč, da bi še Pavlo spravila pod streho. Dnevi so jima počasi minevali. Tomo je hodil z Jermolom k reki, Pavla pa je pospravljala in kuhala pri Drmeljki.

Jermol je želel kupiti posestvo v bližini Tomovega strica, a ni imel denarja. Povedal je Tomu, da ima Drmeljka nekje zakopan zaklad. Z njegovo pomočjo ga je hotel starki ukrasti. Tomo se s tem ni strinjal, zato mu je lovec vzel svetinjico. Deček je bil brez nje zelo nesrečen.

Tomo se je pogovoril z Drmeljko. Povedala mu je, da je pred štiridesetimi leti neznanec zakopal cekine v bližini njene hiše, a se jih ni dotaknila.

Jermol pa je ubral druge strune. Drmeljko je zasnuvil in se z njo poročil, da bi se lahko polastil zaklada. Ko so se na poročni dan gostili pozno v noč, je močno deževalo. Hudournik je začel izpodjedati koč. Tomo in Pavla sta rešila Drmeljko, ostalih ni bilo mogoče zbuditi. Jermol je utonil. Sorodnika Miha in Gregec sta ga pokopala.

Starka je sklenila, da bo odkopala zaklad in odšla z otrokoma v dolino, kjer bo kupila posestvo, katero je mislil Jermol. Stric Matej v Ajdovem je medtem postavil novo hišo. Lepo jih je sprejel. Drmeljka se kljub bogastvu ni spremenila, ampak se je odločila pomagati sirotama. Po njeni smrti bo posestvo njuno.

Iz povesti lahko spoznamo, da za socialno varnost otrok brez staršev po prvi svetovni vojni še ni bilo poskrbljeno. Pripoved je napeta. Osebe so črno-bele. Dobrota, poštenost, pogum so poplačani, grabežljivost, hudobija, sleparstvo pa kaznovani. Zaklad deluje pravljичno in reši socialni problem glavnih junakov.

"Zaklad v Hudi luknji je kočljiva zgodba, ker opisuje stvari, ki niso prikladne za mladino. Stara Drmeljka je v kljub dobrotljivosti, dobrodušnosti otrokom smešna figura: čez sedemdeset let je stara, pa se ženi in to s človekom, o katerem je prepričana, da se ženi z njo samo zaradi njenega zaklada. In svatovanje z očitnim pijančevanjem in surovostmi je pač neokusno in za mladino odurno ... " (Odmevi. 1. 1. knj. 1. str. 104. leto 1929)

2. JURETOVO POPOTOVANJE IN ŠE KAJ

Je založila in natisnila tiskarna Brata Rode - Martinčič v Celju 1930. Obsega 92 strani in je ilustrirana. Knjiga je izšla eno leto za Medvedom Rjavčkom.

JURETOVO POPOTOVANJE

Dogajanje je postavljeno v zeleno Savinjsko dolino, ki je sama po sebi bogata, da lahko prehrani vse svoje prebivalce.

Jure je z materjo in sestrico živel na vasi. Oče mu je že zdavnaj umrl. Živeli so revno, a kruha ni manjkalo, saj je bila mati zelo delavna. Sosed, ki je bil kovač in je imel kovačnico, je želel Jureta za vajenca. Pripovedoval je otrokom o davnih časih. Jureta pa je vleklo v svet, kajti tudi stric Florjan je delal nekje v Nemčiji, a se že dolgo ni oglasil.

Petnajst let staremu Juretu je mati s težkim srcem pripravila obleko in hrano v nahrbtnik in poslovil se je. Nameraval je iti k teti v Maribor. Imela trgovino. Jure se ni peljal z vlakom, ampak jo je po beli cesti mahnil kar peš. Srečal je dijaka, ki sta pobegnila iz mesta. Debeli boter, srečal ga je v gostilni, ko je nekoliko zapravljajal po uspešni prodaji hmelja, mu je dal stotak.

Jure je prišel skoraj do Celja, ko je srečal starca. Pogovarjala sta se in starec mu je povedal, da je delal v Nemčiji. Dolga leta ga ni bilo domov. V rudniku je pustil svoje zdravje in moč. Odločil se je, da gre k sestri, ki živi v Savinjski dolini. Jure je v njem spoznal svojega strica Florjana. Še prej pa mu je ponudil malico in ga peljal v gostilno na juho.

Odslej Jure ni nič več mislil na popotovanje in na Nemčijo. Spoznal je, da se je stricu zgodila krivica in da tujina ne deli sreče popotniku. Z voznikom sta se odpeljala v domačo vas. Jure je v gostilni, kjer je zjutraj srečal botra, rešil njegov denar pred tatinskim ciganom. Ukradi pa so mu nahrbtnik s popotnico in obleko. Tako sta se s stricem vrnila domov. Vsi so ju bili veseli. Kovač Peter je rekel Juretu: "Ej, takale roka bo vihtela kladivo kot pero in si bo kovala svojo srečo!" (str. 31)

V povesti se večkrat pojavi cesta, kot simbol za vez s svetom, po katerem je Jure tako hrepenel, a si je pravočasno premislil. Njegovega popotovanja je bilo na srečo konec že prvi dan.

S povestjo je pisatelj hotel pokazati mladini Savinjske doline, kako lepo je doma in naj ne hodijo po svetu, saj jih tam čaka samo razočaranje. Srečo bodo našli doma, če bodo pridno delali.

TEREZIN LONEC

Povest pripoveduje o revni starki, ki je živela sama v svoji koči in ni imela nikogar, da bi ji kaj pomagal. Njeno življenje je bilo res bedno.

V vasi je živela petinsedemdesetletna Tereza. Njena največja želja je bila, da bi si kupila lonec za kisanje repe. Najprej je zanj vprašala v vaški trgovini, a je bil predrag, saj bi zanj morala odšteti vse svoje prihranke. Stal je enajst dinarjev. Tudi deset dinarjev se ji je zdelo preveč, zato ga ni kupila. Stara Polona ji je povedala, da je Andrejčka kupila lonec v Potočah za devet dinarjev. Tereza se je naslednjega dne odpravila v trg. Hodila je dolgo. Ni hotela zapraviti še dinarja za prevoz s čolnom preko reke, zato je vso pot pešačila, da je prišla do oddaljenega mostu. V Potočah je kupila lonec za devet dinarjev. Dinar, ki ji je še ostal, je skrbno spravila. Nesla je lonec in zadovoljna šla proti domu. Na poti jo je dohitel županov hlapec in jo povabil na voz. Krepko je s slabotnimi rokami stiskala lonec. Utrujena je nekoliko zadremala. Dvajset metrov pred njeno kočjo pa ji je lonec padel na tla in se razbil.

Žalostna Tereza se je tolažila z dinarjem, ki ji je še ostal. Pisatelj je hotel mladini povedati, kako revno živijo nekateri ljudje, ki so stari in ne morejo več delati.

Morda bi bilo bolje, če bi lonec kupila v vasi, saj ji ga ne bi bilo treba tako daleč nositi in stal bi cel . Tako pa nazadnje ni imela ne lonca ne denarja.

TEREZIN BOŽIČ

Bližal se je božič. Tereza pa ni imela ničesar, niti drv. Popoldne pred božičem je odšla k sosedu Kozmeljki, ki je živela sama s sinom Tončem. Tereza je čutila bolečino v trebuhu. Soseda ji je skuhala čaj in odleglo ji je. Potem je začela prositi najprej za olje, da si bo lahko svetila, nato drva, da si bo lahko zakurila, nato za

hrano (potico, meso, zabelo), nazadnje pa še za denar da bo lahko plačala mašo za svojega ranjkega moža. Seveda je Tereza med posameznimi prošnjami za dobrine premagovala zadrego in iskala besede za zahvalo in za novo prošnjo.

Ko je dobile še denar, je odšla domov. Tonč ji je prinesel še koš drv. Tedaj se ji je stožilo, da je že štirideset let sama. Tu ji Tonč ni mogel pomagati in je odšel. Skozi okno je videl, kako je starka popravljala jaslince in tiho pela.

TEREZINA ZADNJA POMLAD

Že naslov nam pove, da se bo v tej zgodbi Terezino revno življenje izteklo.

Začela se je pomlad. Na podstrešju so se skotile mlade mačke. Z njimi so se začele Terezine skrbi, saj ni mogla vseh rediti. Ponoči so jo nadlegovale sanje o smrti. Svoje skromno imetje je zapustila Kozmeljevima, ki sta ji večkrat pomagala.

V nedeljo zjutraj se je praznje oblekla in odšla k maši v sosednjo vas. Na poti se je z občinskim slugom Jeračem dogovorila, da bo po maši med ostalimi objavil o njenih mačkah. Potolažila se je.

Zgodilo pa se je, da je župan po maši iskal ljudi za štiri sirote brez staršev. Polona je Terezi svetovala, naj vzame enega, da ne bo tako sama na stara leta. Ta misel ji je bila všeč. Župan si je izbral najstarejšega, Terezi je preostal devetletni Jakec. Deklici pa sta bili še mlajši.

Vsi štirje naj bi prvi dan preživel pri starki. Na pot so dobili nekaj hrane. Kozmeljka in Tonč sta takoj priskočila na pomoč. Terezo pa je še vedno mučila misel na mačke. Nihče jih ni maral, zato jih je hotela utopiti v potoku. Pri tem pa je sama padla v vodo. Tonč jo je potegnil iz potoka, z njo pa tudi eno mačko.

Terezi ni bilo več pomoči. Vedela je, da bo umrla. V oporoki je dala zapisati, da zapušča imetje Jakcu. Do njegove polnoletnosti pa naj zanj skrbi Tonč.

Trem zgodbam o Terezi sledijo pesmi Pastirjeve sanje, Sirota Mana, Begunkina tožba, Rudarjev sin, Mladi dan, Škrjanček, Naša zemlja, Meglice, V bedi, Sanke, Gledališče, Razgovor in enodejanka Pravica z nami.

3. DIJA

Knjižnico je prvič izdala in založila Mladinska matica, Odsek J.U.U. sekcije za Dravsko banovino v Ljubljani, leta 1939. Ilustrirala jo je Ksenija Prunkova. Zanj je pisatelj dobil prvo nagrado Mladinske matice.

Pod naslovom MEDVEDEK DIJA je pripoved o Diji izšla leta 1948 tudi v slovaščini. Prevedel jo je Jan Irmeler. Ilustracije je napravil Ervin Semian.

Tretjič je Dija izšel pri Mladinski knjigi v Ljubljani, leta 1962, z naslovom Medvedek Dija. Ilustrirala ga je Mara Kralj. Pisatelj je snov zanj dobil kar pri svojih dveh otrocih in njunem medvedku, ki nam ga je predstavil kot živo bitje, ki se giblje, ki občuti tesnobo, mraz, veselje, žalost, ki težko diha, ki prepozna glas. Ko je bil Janko še majhen, je bil medvedek središče njegove pozornosti, pozneje se ni več menil zanj, celo grdo je ravnal z njim, kakor da se ga sramuje. Janko predstavlja Roševega sina Frančka, Anica pa hčer Sonjo.

Teta s škatlo

Janku je bilo eno leto, ko mu je teta Ivanka iz Ljubljane prinesla rumenega mehkega, kosmatega medvedka. Le malo manjši je bil od svojega novega gospodarja. Izpuščal je mrmrajoč glas, če ga je pritisnil za trebušček. Glavo je imel gibljivo, le gobček se mu ni dal odpreti. Janko mu je dal ime Dija.

Prva kopel

Janko je bil vedno večji. Dija mu je bil najzvestejši prijatelj. Jedel je z njim, se z njim pogovarjal, hodil na sprehode. Nekega dne se je spomnil, da bi medvedka okopal. Na dvorišču ga je pod curkom studenca zmočil, da bo čist in lep. Nato ga je obrisal in nesel v kuhinjo na vroč štedilnik, da bi se posušil. Ubogi Dija je imel osmojeno dlako. Nadaljnjega propada ga je rešila mama.

Kanarček gre v svet

Janku se je Dija smilil, ker ni imel svojega stanovanja. Želel mu ga je priskrbeti. Primerna se mu je zdela kanarčkova hišica. Mislil si je, da naj stanujeta skupaj, saj sta vsak zase tako sama. Ko je poskušal Dija spraviti v kletko, ni bilo enostavno, ker je bil prevelik, in še kanarček je pri tem pobegnil iz kletke skozi okno. Ko je bilo že prepozno, je spoznal, da ga je polomil.

Miškina zadnja noč

V hišo je z vrta prišla miš. Sredi noči je škrtala in začela se je gonja za njo. Skrila se mu je pod odejo. Tako ji je v zadnji noči življenja nudil prikupno in varno zavetje. Pri njem je niso iskali. Naslednji dan ji je Jankova mama nastavila v past slanino. Lakota jo je zvalila in bilo je po njej.

Vzorec brez vrednosti

Teta Ivanka je Janka in mamo povabila za nekaj dni v Ljubljano. Tam si je zaželel medvedka. Pisali so očetu, naj ga pošlje. Gospod Novak ga je odposlal v paketu "vzorec brez vrednosti". Janko se ga je zelo razveselil. Potem so šli vsi skupaj na velesejem. Teta je pokazala, v kateri trgovini je kupila medvedka. Janko je s teto in Dijem odšel na vrtiljak. Bilo je prelepo. Kmalu so se vsi trije vrnili v domači kraj.

Veliki sorodnik

Nekega dne sta prišla v vas cigan in ciganka s pravim medvedom Markom. Hodil je po zadnjih nogah in nerodno plesal. Ljudje pa so stali okoli njih in gledali. Tudi Janko ga je šel gledat z mamico in Dijem, čeprav se ga je bal. Tako se je Dija srečal s svojim velikim sorodnikom, ko se mu je čudno približal.

Na bojišču

Janko je rasel. Dobil je sestrico Anico. Rad jo je opazoval, kako maha z rokami, odpira usta. Postajal je ob košari. Dija pa je sameval in prav pusto mu je bilo. Deček je začel hoditi v šolo. Igral se je s prijatelji, na medvedka pa je pozabil, že prej je spoznal, da ni živ. Še se je spomnil nanj, ko je potreboval tarčo, da bo z dečki s puščicami ciljaj nanj. Zanj se je zavzela mama in ga vsega prebodenega s puščicami rešila z besedami, da se bo Anica še rada igrala z njim. Prav žalostno ga je bilo pogledati vsega prebodenega.

V Makovih zobeh

Lepšo časi so se začeli za Dija, ko je Anica nekoliko zrasla. Njena mama mu je zašila luknje v kožuhu in mu napravila novo oko. Zopet se je dobro počutil. Anica ga je vozila v svojem vozičku skupaj s punčko Piko in spoprijateljila sta se. Anica jima je pripovedovala pravljice. Nekega dne pa se je v njen voziček zaletel sosedov pes Mako in ga prevrnil ter z zobmi zagrabil Dija ter oddivjal z njim po vasi. Odtrgal mu je nogo in vsega povaljal po prahu. Anica je bridko jokala nad njegovo usodo. Mamica ji ga je zopet zašila in očistila in Anica ga je imela še raje kot prej.

Borovnice vabijo

Ko so dozorele borovnice, so jih šli nabirat tudi mama, Janko in Anica, ki je s sabo vzela še medvedka in punčko, da ne bi samevala doma.

Posedla ju je pod drevo in nabirala sladke sadeže. Nenadoma pa se je spomnila na svoja prijatelja. Ni ju mogla najti. Klicala ju je, a se nista oglasila. Našli so Piko, a Dija ni bilo tam, kjer ga je pustila. Zvalil se je bil k potoku in tam obležal. Med iskanjem je Anica razsula borovnice, a kaj to, samo da je zopet imela oba prijatelja.

Majhne mamice

Deklice so se na Novakom vrtu igrale mamice s svojimi punčkami. Od daleč jih je gledala uboga Rezika, ki ni imela več očeta. Anica jo je zagledala in ji ponudila, naj bo mama Diji. Uboga deklica je bila tega zelo vesela in se ljubko igrala z njim.

Otroci v šoli

Deklice so se igrale šolo. Anica je bila učiteljica. Spraševala je punčke in medvedka. Odgovarjale so seveda njihove lastnice. Rezika je skrbela, da je Dija izdelal razred s samimi odličnimi ocenami.

Imenitna obleka

Ko je hodila Anica v šolo, mu je sešila lepe hlače, jopič, čepico in copatke. Bil je prav imeniten, skoraj podoben majhnemu dečku. V pravu šoli se je prav dobro počutil, saj so imeli v razredu slike pravih medvedkov.

Dan časti in slave

Ob koncu šolskega leta so v šoli razstavili ročna dela in risbe. Anica je morala na razstavo nesti medvedka, oblečenega v obleko, ki mu jo je sešila. Zanj je bil pripravljen poseben stol. Obiskovalci so ga z zanimanjem opazovali. Tudi župan in nadzornik sta si ogledovala razstavljene predmete. Prav posebej sta se zanimala za Dija, ki se je počutil zelo imenitnega.

V gledališču

V šoli so otroci pripravili gledališko predstavo. Med drugimi je nastopala Anica z Dijem. Medvedek je igral vlogo bolnega sinčka. K njemu je prišel zdravnik in ga ozdravil, za kar mu je bila njegova mama Anica zelo hvaležna.

Nehvaležnost je plačilo

Anica je bila vedno večja. Ni se več igrala z Dijem in Piko, ampak je mami pomagala pri delu in brala. Janko je hodil že v gimnazijo. Nekega dne je prišel s prijatelji domov in spomnili so se, da bi igrali nogomet. Ker niso imeli žoge, se je Janko spomnil na medvedka. Z okovanimi čevlji so ga brcali. Uničili so mu obleko. Mislil je, da bo konec z njim. Žalosten je bil zaradi tako nehvaležnega plačila.

V češnjevih vejah

Medvedka je hud sunek odnesel med češnjeve veje, ki so ga zadržale in rešen je bil pred neugnanimi dečki. Nekaj časa so ga še poskušali sklatiti, a jim ni uspelo. Dija je bil brez desnega ušesa, brez sprednje leve noge, s preklanim trebuhom. Takšen je noč preživel na češnji, ko so vsi mirno spali pod streho. Naslednjega dne je zapihala burja in padel je z drevesa. Našla ga je Novakova dekla in ga vrgla v drvarnico. Zunaj je že naletaval sneg.

Rane se celijo

Mala Rezika je pozimi dobila pljučnico. Ponoči je bledla in klicala Dija. Njena mama je odšla k Novakovim po denar za zdravila in pripovedovala, kako je s hčerko, da govori o medvedku. Anica je to slišala in takoj začela iskati Dija. Dolgo ga ni našla. Šele dekla ji je povedala, kje je. Ampak kakšen? Popravila ga je.

Rezika se nasmehne

Rezika je ležala v postelji hudo bolna. Noč naj bi odločila, ali bo živela ali umrla. Bledla je, mati pa je nad njo jokala. Tedaj je prišla Anica z medvedkom. Rezika se je zastrmela vanj in se nasmehnila. Njene sanje, da je Dija njen, so se uresničile. Medvedek pa jo je tudi ozdravil. Vročina je popustila in mirno je zaspala, ob njej pa Dija.

Nova pomlad

Anica je Reziki podarila še voziček in Piko, da bi se lahko igrala. Rezika je zelo skrbela za vse, najbolj pa za Dija. Ob novi pomladi mu je sešila novo obleko in mu obljubila, da mu bo pri njej vedno lepo.

4. LETALEC NEJČEK

Knjiga Letalec Nejček je izšla pri Mladinski knjigi v zbirki Čebelica, leta 1972. Ilustrirala jo je Darinka Pavletič-Lorenčak.

Zgodbica je postavljena v sodobno življenje. Pripoveduje o problemu šestletnega otroka, ki si je nategoval ušesa. V njem se je oglasilo prastaro človekovo hrepenenje, da bi letel.

Glavni junak je Nejček. Prijatelj mu je povedal, da mu bodo zrasla ušesa, če si jih bo nategoval, in mu bodo služila kot peruti. Zelo si je želel leteti. Nejček je storil tako, kot mu je svetoval prijatelj, vendar so ga ušesa samo bolela in še mamica ga je okregala.

Tisto noč pa so se mu sanjale čudne sanje. Zrasla so mu velika ušesa. Z njimi je zajadral in se dvignil v zrak. Letel je nad šolo. Videli so ga otroci. Učiteljica ga je tudi opazila in mu zažugala. Sklenil je, da si bo ogledal našo lepo domovino.

Jadral je in jadrал. Nenadoma pa ga je zajel vihar. Še preden se je Nejček lahko spustil na zemljo, ga je vihar odnesel s sabo. Ko je Nejček mislil, da je že izgubljen, so se oblaki raztrgali in posijalo je sonce. Toda groza, pod njim je bilo široko in prostrano morje.

Zgodilo pa se je še nekaj hujšega. Ušesa so mu od dolgega potovanja čisto odmrла in ga niso več ubogala. Prestrašen je ugotovil, da leti naravnost v žrelo velikanskemu morskemu psu, ki se je zadovoljno režal.

V tistem trenutku se je Nejček zbudil in ugotovil, da je doma v svoji posteljici, zraven njega pa je sedela mamica in ga zaskrbljeno gledala. Sinček pa jo je srečen, ker so bile to le sanje, objel.

5. VID NIKDARSIT

Štiri leta za Letalcem Nejčkom je pri Mladinski knjigi v zbirki Čebelica izšla še knjižici Vid Nikdarsit. Ilustrirala jo je tudi Darinka Pavletič-Lorenčak.

Vid Nikdarsit je predstavljen kot lahkomiseln deček, ki od življenja pričakuje samo užitke, delati pa ne zna. Zadovoljen je, če dobi hrano in če lahko spi. Vendar spozna, da se v življenju mora truditi, če hoče kaj postati.

Pisatelj je s to zgodbico pokazal pota odraščanja na lahkoten način v obliki pravljice. Imena so dobro izbrana, pravzaprav skovana, saj v Slovarju slovenskega knjižnega jezika teh besed ni najti. Zelo zabavne so tudi kratke rime, pri katerih občutiš nekakšno otroško poskočnost. V zgodbi pa skoz vse dogajanje prevladuje ena sama misel: "Brez dela ni jela."

Vid je bil deček, ki je veliko jedel in ničesar delal.

Doma so bili revni, zato je Vid moral v svet, Njegov oče se je zmenil, da bo šel Vid h krojaču Igličniku. Vid je bil zelo počasen in nespreten, le jedel je veliko. Ker mojster ni imel od njega nobene koristi, je moral fant po svetu. Prvo noč je prespal pri kmetu in kmetici, ki mu je dala hrano, da se je najedel, preden je zaspal. Spoditi ga nista hotela, saj bi se še lahko maščeval tako, da bi zažgal hišo.

Naslednji dan se je priključil fantom, ki so šli listje grabiti v gozd. Ko so začeli grabiti, so vprašali Vida, zakaj ne dela. Odgovoril jim je, da v njihovi vasi najprej počivajo, nato delajo. Tako je v senci velikega drevesa zaspal. Ko se je zbudil, so fantje jedli. Takoj se jim je pridružil. Ko pa so mu rekli, da brez dela ni jela, jim je povedal, da v njihovi vasi najprej jedo in nato delajo. Dali so mu jesti. Po malici so odšli delat. Vid pa je rekel, da v njihovi vasi po jedi počivajo. Tedaj pa so se razjezili in šli nadenj z grabljami in vilami. Vid se je zbal in začel teči. Vrnil se je k mojstru Igličniku. Obljubil mu je, da bo delal in ne veliko jedel. Res je bilo tako. Preimenoval se je v Vida Vdeninita. Če pa je kdo šel mimo delavnice, je zaslišal pesem, ki jo je pel veseli Vid Vdeninit.

6. TINCA BREZ MEZINCA

Tinca brez mezinca je izšla v Ljubljani pri Matjaževi knjižnici. Leta 1977. Ilustriral jo je Božidar Grabnar. Izdala in založila pa Partizanska knjiga.

V zbirki je štirinajst zgodbic iz narodnoosvobodilne borbe. Knjiga je poimenovana po naslovu zadnje.

"Ob prebiranju knjige boste spoznali, da piše pisatelj z veliko ljubeznijo o otrocih, ki so se našli sredi vojnega viharja." (Brane Grabeljšek v predgovoru).

Danes živimo v miru in si težko predstavljamo, kako je bilo med vojno. V Tinci brez mezinca pa spoznamo, kakšno je bilo življenje otrok in odraslih v tem hudem času.

Zgodbe so bile že prej objavljene po različnih časopisih in revijah. Prvi dve se dogajata v mariborski meljski vojašnici, ki je bila spremenjena v zapor, v katerem je bil zaprt tudi pisatelj. Vse so resnične. Doživel jih je sam ali pa so mu jih pripovedovali njegovi učenci.

Očkov rojstni dan

Jožkov oče je imel petega junija rojstni dan, a mu domači niso mogli čestitati, ker je bil v zaporu. Star je bil štirideset let. Jožko je želel iti k njemu, a sta mu mati in sestra Majda branili. Na dan, ko je imel očka rojstni dan, se je Jožek po pouku z vrtnico z domačega vrta odpravil pred meljski zapor. Skozi žično ograjo je med jetniki videl očeta. Od daleč mu je želel vse najboljše za rojstni dan. Očka ga je hvaležno pogledal, a se je v istem hipu zbal zanj. Stražar je opazil dečka in ga odpeljal na zaslišanje. Čeprav so Nemci ugotovili, da je fant res prišel čestitati očku za rojstni dan, so grobo ravnali z njim, preden so ga izpustili. Ko je odhajal, je še videl očeta med zaporniki. Ob ograji je pobral pohojeno vrtnico kot simbol nasilno poteptanih najlepših človeških čustev.

Pavlekova ukana

Na hodniku meljske kasarne se je slišalo vpitje. Med jetnike je prišel Pavlek, ki je bil za hlapca pri Kuharičevih. Nemci so ga zaprli, ker je trgal nemške plakate s sten. Bistri fant ni dolgo zdržal v zaporu. Napravil je paket in se z njim izmuznil k vhodni straži, kot da ga nese zaprtemu očetu. Stražar mu je verjel, vzel paket in ga nagnal skozi vrata na cesto.

Veliko iznajdljivosti in poguma je bilo potrebno za to, da je bil Pavlek zopet svoboden.

Francka je zakurila

Skupina Nemcev se je ustavila pri Kosovih. Sumili so, da delajo za partizane. Zasliševali so domače, preiskovali hišo. Sin Ivan je vse zanikal, vendar je bil zelo zaskrbljen, saj je imel v peči spravljene partizanske papirje. S sestro Francko sta se spogledala. Zunaj je zalajal pes Muri, na to se je slišal strel. Nemci so stekli iz hiše in za njimi tudi domači. Stražar je bil ustrelil Murija. Ko so bili vsi zunaj, je Francka zakurila v peči. Nemci so jo, ko so se vrnili, zmerjali in premetali vse prostore, vendar niso ničesar našli. Besni so zagrozili Ivanu, da ga bodo ustrelili kot psa, če ga bodo dobili blizu gozda. Pobrli so Kosovim meso, jajca ter odšli. Tako sta Ivana rešila pes Muri in iznajdljiva sestra Francka.

Beg čez Sotlo

Tine Jazbinšek je bil doma blizu Sotle. Oče mu je že pred leti umrl. V Mariboru pri stricu in teti, ki nista imela otrok, pa se je učil za peka. Ko je dobil od mame sporočilo, da bodo domače selili, se je odpravil domov. Za popotnico je dobil hrano in denar. Z vlakom se je odpeljal do Celja, od tu pa z avtobusom v domači kraj. "Z obcestnih tabel so tuja imena teh samotnih krajev pričala o okupatorjevi oblasti." (str. 25)

Doma ni našel nikogar. Mislim je že, da so jih preselili v Nemčijo, a napis na kozolcu ga je opozoril, da so pri sorodnikih onkraj Sotle, ki je bila tedaj zastražena. Na plitvem delu reke je zagazil v vodo in bredel na drugo stran. Kmalu je bil pri sorodnikih, kjer je našel vse svoje. Razveselili so se ga. Tu so se počutili varno, saj jih Nemci ne bodo iskali na Hrvaškem.

Štefkina harmonika

V drugem letu vojne so Nemci selili tudi Belšakove iz Nove vasi, potem ko so njihovega očeta, ujeta partizana ustrelili.

Mati, dedek in babica ter štirje otroci so se morali hitro pripraviti. Vzeti so smeli samo najpotrebnejše. Dvanajstletna Štefka se je spomnila na harmoniko, ki ji jo je dal dedek in jo naučil tudi igrati. Nmec je rekel, da je ne sme vzeti s sabo, ker ni njena. Drugi je ukazal, naj zaigra na njo. Štefka je zaigrala in zapela: "Oj, sijaj, sijaj, sonce ...". Potem ji je dovolil vzeti harmoniko. Ko so se povzpeli na kamion, je sonce prikrl črn oblak kot simbol njihove žalostne usode. V tej zgodbi je poleg velike krutosti, ko so Nemci trgali ljudi iz njihovih domov, vsaj ena svetna točka - harmonika, ki jo je Štefka smela vzeti s seboj, da jih bodo vsaj zvoki harmonike z domačimi pesmimi spominjali na domovino.

Jugoslavija ni umrla

V tej zgodbi je pisatelj ovekovečil veliko ljubezen bratskih narodov in sočutje Srbov do preseljenih Slovencev.

Petkovi s sinom Brankom in hčerko Jelko so prispeli v Srbijo. Dobili so sobo in majhno kuhinjo. Oče, ki je bil čevljar, je popravljajl čevlje, mati pa je šivala, da so se lahko preživljali. Otroka sta hodila v šolo. Branko je bil že četrtošolec. Sedel je zraven Mirka, sodnikovega sina, ki je bil prav tako izgnanec. Brankov učitelj, ki je zbežal iz Bačke, da ga Nemci ne bi zaprli, je bil dober do otrok. Učencem je pokazal zemljevid Jugoslavije in na njem Celje, Maribor in Bačko. Razložil je težak položaj brezdomcev in vzbujal v njih sočutje. Dečki so se takoj javili, da bodo doma vprašali, s čim lahko pomagajo Slovencem. Učitelj pa je dalje govoril: "Treba je pač pomagati tistim, ki jih je vojna najbolj prizadela ... Saj Jugoslavija sploh ni umrla." (str. 37.38).

Jugoslavija ni umrla, ampak jo je bratska ljubezen med narodi v tistih hudih časih še bolj krepila.

Pot k Izvirkom

Anica vzbuja v mladem bralcu občudovanje, saj je pomagala partizanom.

Drvarju Martinu je zbolela žena. Odšel je v mesto po zdravila. Žena je s petletnim sinom in osemletno hčerko Anico bolna ležala v postelji. Mimo hiše je prišla skupina partizanov z ranjencem. Iskali so pot k Izvirkom. Ker ni bilo drugega izhoda, je mati zaupala partizanu Jeraču Anico, da jim bo pokazala, kod morajo hoditi. Jurač je obljubil, da jo bo nosil v obe smeri in skrbno pazil nanjo, saj ima tudi sam doma hčer Anico, ki ji je zelo podobna. Anica je nalogo dobro opravila. Ranjenec je pravočasno prispel v bolnišnico. Jurač je deklico vrnil materi, zakuril in skuhal čaj. Vrnil se je oče z zdravili. Partizan pa je obljubil, preden je odšel, da se bosta obe Anici po vojni srečali.

Kje je Tito?

Bilo je v Srbiji v vasi Vitkovac. Sem so Nemci preselili Remčevo družino iz Maribora, kamor so pribežali s Primorske pred italijanskimi fašisti. Remec je delal na železnici. Večkrat so vozili mimo vlaki, polni italijanskih ujetnikov, ki so jih Nemci pripeljali v taborišča. Med njimi so bili tudi Slovenci s Primorske. Remec je hodil čakati vlake tudi, kadar ni bil v službi, da bi morda videl znance s Primorske. Mnogi so spraševali: "Kje je Tito?" Povedal jim je, da se bori nekje v Bosni.

Zgodilo se je, da so jetniki pobegnili z vlaka kljub nemški straži in iskali so partizane. Naleteli pa so na četnike, ki so jih pobili. Nekega dne sta s transporta pri vasi Vitkovac pobegnili dva Slovenca. Srbi so jima dali hrano in ju napotili k Remčevim. Prespala sta pri njih. Naslednji dan pa ju je Remčev Branko spremljal v gozd k partizanom. Za slovo so si zaklicali, da se bodo videli po vojni.

Junak Vasko

Vasko je dopolnil osemnajst let. Za ta dan je imel poseben načrt. Z vasi Jasenice se je odpravil v bližnje mesto. Hodil je tako, da se je umikal nemškim stražam. V mestu je zavil v gostilno, nato pa si je poiskal mirno ulico, kjer bi opravil zadano nalogo. Dolgo je čakal, preden je prišel mimo nemški vojak. Opazil je, da je še mlad. Vzel mu je puško in mu nakazal naj bo tiho.

Puško je zavil v ovojni papir in jo spravil v nahrbtnik ter stekel po vrtovih proti domači vasi. Naslednji dan se je Vasko razkazoval s puško na rami po vasi. Nemci pa so puško vztrajno iskali po vaseh. Mati jo je odkrila in obteženo spustila v Moravo, kjer je bila najgloblja. Naslednje jutro so Nemci prišli tudi v Jasenico iskat orožje, a niso ničesar našli. Vaščani so Vaska spraševali, kje ima orožje. Žal mu je bilo za puško, zato je sklenil, da bo poskušal dobiti še eno. Odšel je v mesto. V gostilni je izvedel, da bodo vojaka, ki je bil brez puške, poslali na fronto in da pravega krivca še niso našli, čeprav so zaprli sumljivega mladeniča. Tako druge puške ni mogel vzeti Nemcu, saj sta zdaj hodila po dva skupaj. Sredi aprila je odšel k partizanom, ker je upal, da bo dobil puško.

Minkini hudi dnevi

Gornji Savinjski dolini je že vladala ljudska oblast, a so jo Nemci zopet napadli, ker so zavezniške armade pritiskale nanje. Ljudje so bežali v gozdove. Med mnogimi so tudi Čeplakovi odšli v drvarsko kolibo. Tu se niso počutili varne, zato so šli dalje v hrib. Nemška patrulja jih je ustavila in odvedla proti dolini. Trinajstletna Čeplakova Minka je pobegnila iz zajete skupine. Znašla se je sama sredi gozda. Do večera je prišla do neznane hiše. Gospodinja jo je sprva z nezaupanjem, a prijazno sprejela. Naslednjega dne ji je zaupala, da imajo v kleti ranjenega partizana. Minka je pri hiši ostala pet dni. Gospodinjin mož - partizan je izvedel, da je Minkin Oče zaprt v Starem piskru, mati in brat pa sta doma. Zato se je deklica peš napotila v svojo vas. Na poti so jo ustavili Nemci in ji napisali prepustnico. Pred vasjo je srečala soseda, ki ji je povedal, da so Nemci zaprli tudi mamo, da je brat pri teti in da v njihovi hiši stanujejo nemški ljudje. Odšla je k teti. Pri njej sta z bratom ostala do svobode. Potem sta se vrnila v prazno hišo in jo začela urejati. Junija sta se vrnila oče in mati iz nemškega taborišča. Zopet so bili vsi skupaj.

Tuja šola

Med vojno je bila pri nas nemška šola. Otroci nemških učiteljev niso razumeli. Tudi Hojnikova Rezika, ki je imela brata Rudiya in Vinka najprej v nemški vojski, je hodila v šolo. Vinko je pobegnil k partizanom, Rudi pa se je zdravil v graški bolnišnici, ker je na fronti izgubil nogo. Zaradi Vinka so učitelji Roziko v šolo sovražili. Sedeti je morala sama v zadnji klopi, a prijateljice so ji dokazale, da je niso pozabile. Upala je, da nemška šola ne bo dolgo trajala.

Stara Grgička

Osemdesetletna hroma Grgička je gospodarila na posestvu s snaho in tremi odraslimi vnuki. Ko so prišli Nemci, so jih izselili. Starka ni mogla in ni hotela z njimi. Ostala je doma. Sosedje so skrbeli zanjo. Po pošti, ki jo je dobivala, je ugotovila, da njeni delajo nekje na Hrvaškem. Jeseni je potrkalo na okno. Bil je vnuk Darko s prijatelje. Starka se ga je razveselila in mu rekla, naj si vzame očetovo toplo obleko in perilo. Darko je s pojate prinesel puško, ki jo je spomladi odvrigel naš vojak, nato sta s prijateljem odšla. Darko se je večkrat oglasil babici s pozdravi. Leta so minevala in vojna se je končala. Darko je prvi pozdravil babico. Zdaj, ko je bilo vse hudo končano, ko so stopili na prag lepšega življenja, je starka umrla, srečna, da njene vnuke čaka lepše življenje.

Mimo smrti

Vdova Helena Olipova je s štirinajstletnim sinom Mirkom živela v hiši na robu mesta. Že na začetku vojne je s prijatelji pisal letake proti sovražniku.

"TUKAJ SMO DOMA SLOVENC!

TUJCI NAJ NAM BODO GOSTJE, A NE GOSPODARJI!

SLOVENSKI JEZIK SE TUKAJ GOVORI ŽE 1400 LET!

PRAVICA BO PREMAGALA NASILJE!

NAJ ŽIVI JUGOSLAVIJA!" (str. 82)

Nekega večera so Nemci Mirka prijeli in zaprli. Mati ga je zaman čakala. Resnico je izvedela šele čez nekaj dni. Izselsili so ju v Srbijo, v manjše mesto. Stanovala sta pri premožnem kmetu v dvoriščni hišici. Mirko je hodil v gimnazijo, mati pa je šivala in pletla za sosede. Spomladi je Mirko s še štirimi sošolci odšel v partizane. Mati je dobivala redke vesti od sina. Izvedela je, da je ranjen in čez več mesecev tudi to, da so ga Nemci in četniki ujeli ranjenega in ga z drugimi poslali zdraviti v bolnišnico, seveda so ga stražili. Zdravil ga je srbski zdravnik. Mirkova tovariša, ki sta že ozdravela, so Nemci že ustrelili. Njemu se je stanje boljšalo, a še so ga zdravili. Bolničar Veljko mu je neke noči pomagal, da je skozi straniščno okno pobegnil. Pri bližnji hiši na bregu so ga čakali partizani in ga odpeljali v partizansko bolnišnico na osvobojeno ozemlje. Bolničar je o tem obvestil Mirkovo mater. Ko je ozdravel, se je hrabro boril. Postal je komandir. Materi je pošiljal redka pisma. Partizanska pot ga je zanesla v Slovenijo. V svobodi sta se z materjo zopet srečala.

Tinca brez mezinca

Bilo je ob koncu vojne, ko so se Nemci in ustaši umaknili. Devetletna Tinca je živela v hiši ob cesti. Veselila se je svobode in očeta, ki ga že tako dolgo ni videla. S sestro sta sešili slovensko zastavo. Ko je prišla v vas partizanska patrolja, je Tinca pohitela na podstrešje in doslej skrito zastavo obesila skozi okno. Tedaj pa je počil strel iz ustaške puške. Deklico je zaskelala desna roka. Zadeta je bila v mezinec. Tako je Tinca za svobodo žrtvovala svoj mezinec. Roka brez mezinca jo je spominjala na začetek svobode.

P R I L O G E

ROŠEVA HČI DR. SONJA SMREKAR O SVOJEM OČETU

Drage pionirke Lidiija in obe Saški ter vaša učiteljica tovarišica Ljudmila Conradi!

Vaše pismo me je presenetilo in hkrati razveselilo, da ste se tako poglobile v življenje in delo Frana Roša, mojega očeta.

O zastavljenih vprašanjih sva se že pogovorili s tovarišico Conradi po telefonu.

Rada pa bi vam še povedala nekaj besed o Franu Rošu kot človeku in očetu. Še danes mi je pred očmi njegova visoka postava, ki s širokokrajnim klobukom odzdravlja številnim znancem in prijateljem na svojih vsakodnevnih poteh po mestu Celju.

Odkar sem si ustvarila svojo družino, nisem več živela v Celju.

Pogosto pa smo se obiskovali, bodisi v Celju ali Mariboru.

Moram priznati, da so njegovi obiski v Mariboru bili vedno kratki, saj se mu je vedno mudilo nazaj v priljubljeno Celje, kjer so ga čakali še neizpolnjeni načrti.

Rad nas je imel, še posebej pa svoje vnuke Jerneja, Primoža in Katarino. Vedno je bil dobro razpoložen, vesel in hudomušen, toda vselej hkrati tudi nepopustljiv v pravičnosti in poštenosti.

Svojim vnukom je rad pripovedoval jih bodril in veselil njihovih uspehov, kot je pred leti skrbel za svoja otroka in se je vse življenje razdajal za šolsko mladino.

Vsak dogodek - smešen, vesel ali žalosten - je znal uporabiti za jedro zgodbe ali povesti. Zato je vse, kar je napisal, tako življenjsko in razumljivo.

Zadnja leta smo več počitnic preživeli skupaj v gorskih krajih. To so za vse nas bili nepozabni časi. Oče je za vsakega od nas imel vedno dovolj časa, čeprav je neprestano tudi čital, pisal in snoval nove načrte.

Še veliko bi lahko napisala o svojem očetu, vse pa lahko zajamem v enem samem stavku - bil je čudovit oče in dedek.

Drage pionirke, hvala za vaš trud. Veselilo me bo, če vam bom lahko še kdaj pomagala.

Želim vam mnogo uspehov pri delu in vas vse prisrčno pozdravljam.

Sonja Roš - Imrekar

ROŠEVO PISMO ŠOLSKEMU IN VOJNEMU TOVARIŠU ANTONU MULEJU

Dragi prijatelj!

Celje, 11. novembra 1973

Lepa Ti hvala za pismo! Prav je, da se zanimaš za stvar, ki je nam vsem starim borcem zelo pri srcu. Posebno še danes, ko gledamo, kaj se godi s koroškimi Slovenci.

Mislil pa tako: Če bomo predlagali spomenik nekoč na Koroškem padlim borcem celjskega pešpolka, s tem najbrž ne bomo uspeli. Saj še padli 1941 do 1945 nimajo v Celju poimenskega spomenika. Na Šlandrovem trgu stoji spomenik, na eni strani posvečen vojni, na drugi miru. Tudi na grobu treh tam pokopanih herojev ni nobenih imen. Kvečjemu bi uspeli, če bi predlagali spominsko ploščo na notranji strani kasarne. Tam bi poleg napisal:

V boju za Slovensko Koroško 1918/19 so življenje darovali borci in
oficirji celjskega pešpolka:
imena

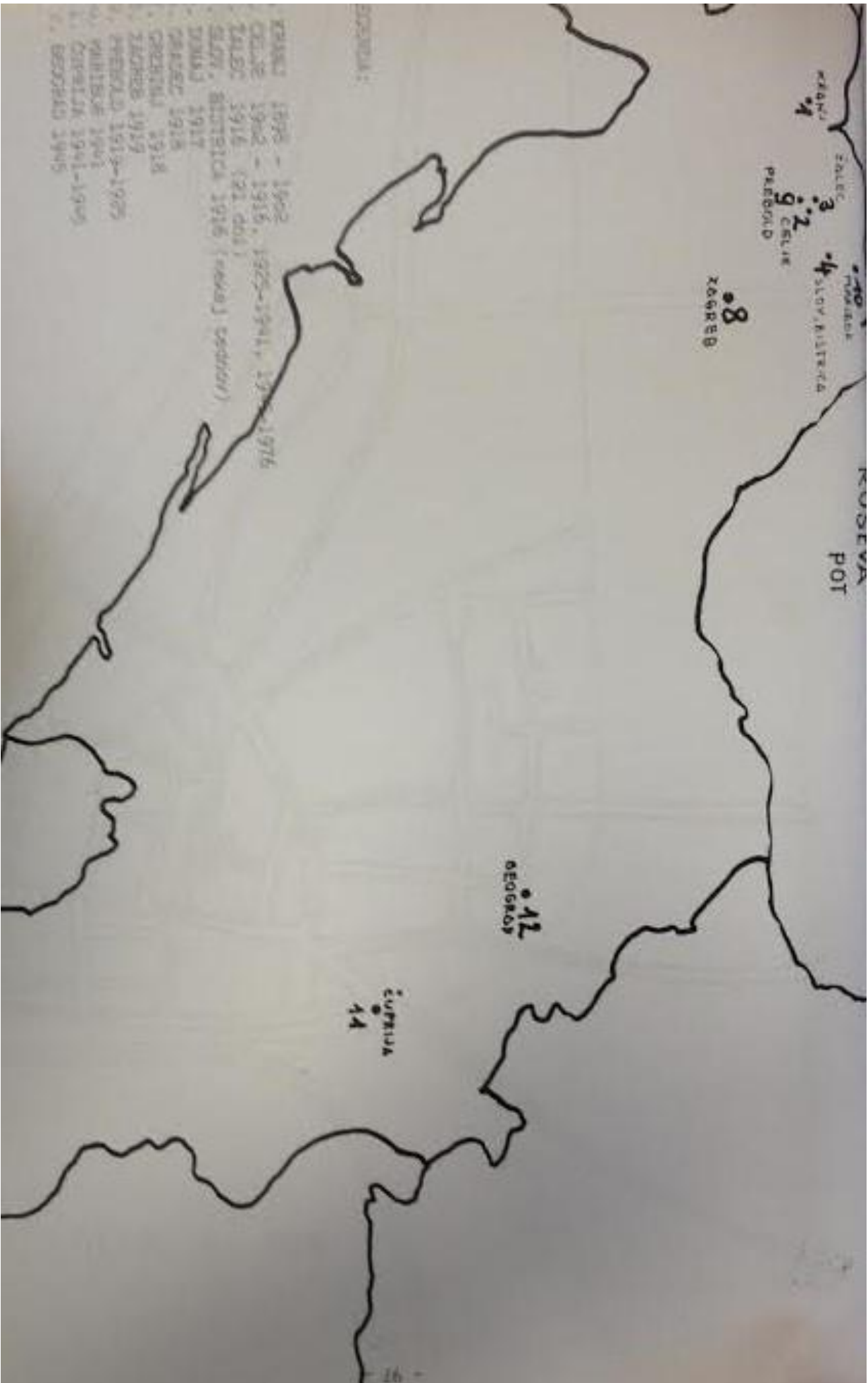
Hvala Ti za izkazano zaupanje, s katerim si se obrnil do mene kot moj šolski in vojni tovariš in prijatelj!

Prisrčno Te pozdravljam,

Tvoj stari

Fran Roš

LEGENDA K ZEMLJEVIDU

ROŠ V CELJU

1. Linhartova ulica 6. Ko so se Roševi preselili iz Kranja, so stanovali v tej hiši.
2. Gostilna Akvarij. Tu je bila včasih zgradba slovenske okoliške osnovne šole, ki jo je pisatelj obiskoval od 1904 do 1909 (Prva osnovna šola)
3. V zgradbi na današnjem Muzejskem trgu 3 je Fran Roš od leta 1909 do 1913 obiskoval slovensko nižjo gimnazijo, ki je tu delovala od 1895 do 1918.
4. Kocbekova ulica 3. V prizidku za poslopjem se je pesnik Rudolf Maister sestajal z dijaki, ki so pisali. Tu je bila tiskarna, kjer so natisnili list Savinja.
5. Poslopje TRIM. Na tem prostoru je bila gostilna Pri jelenu. Roš je opisal Shajanje v njej v svoji črtici Literarna krčma.
6. Narodni dom. Zgradili so ga celjski Slovenci, da so se lahko v njem shajali. Tu je bila čitalnica, hranilnica, restavracija. V Zvesti četi je pisatelj opisal prizor s konca prve svetovne vojne, ko so nekateri že zabavali, prostovoljci za severno mejo pa so še umirali na bojišču.
7. V zgradbi na Slomškovem trgu je bila osemletna nemška gimnazija. Sem so hodili tudi slovensko misleči dijaki, da so lahko nadaljevali šolanje. Pisatelj je višje razrede gimnazije končal tu.
8. Partizanska ulica 10. Hišo so Roševi kupili 1925. leta in se iz Prebolda preselili vanjo.
9. Nemci so leta 1941 v spodnjem gradu celjskih grofov uredili zapor. V njem je bil pisatelj zaprt od 16. aprila teden dni, preden so ga peljali v Maribor, ker so ga zaprli v meljsko kasarno.
10. Na prostoru današnjega hotela Turška mačka je bila gostilna v kateri so se med obema vojnama zbirali celjski kulturni delavci. Med njimi je bil tudi Fran Roš, ki je o tem marsikaj zapisal.

11. Osnovna šola 1. celjske čete. Po drugi svetovni vojni v tem poslopju najprej nižja gimnazija, nato višja, učil slovenščino in zgodovino.
12. Današnja pedagoška šola (prej učiteljišče). Roš je tu od 1948 do upokojitve.
13. Roševa hiša na Jenkovi, kamor so se Roševi preselili
14. Roševi starši so se iz Linhartove preselili na Cankarjevo (današnjo)

POVZETEK

Roševo življenje je bilo povezano s Celjem od treh let dalje do smrti, če izvezamo del prve in drugo svetovno vojno. Živel in delal je zanj in za njegova prebivalce, a njegov glas je segel tudi v širši slovenski in jugoslovanski prostor. V svojem Celju je bil osrednja osebnost svojega časa na kulturnem področju. Spoštovanje si je pridobil s svojim delom in izjemno zanimivo osebnostjo.

V Celju in okolici je delovalo več literatov, a nihče izmed njih ni bil tako povezan s Celjem kot Roš.

Naše delo je obsegalo življenjepis in prozo s tematiko prve svetovne vojne:

- Zvesta četa (1933 in Korporal Huš (1971) ter mladinsko delo
- Medvedek Rjavček (1939, 1931)
- Juretovo popotovanje in še kaj (1930)
- Dija 1939 (Medvedek Dija 1948)
- Letalec Nejček (1972)
- Vid Nikdarsit (1976)
- Tinca brez mezinca (1977).

Pesmi in dramskih del nismo obravnavale.

Ob koncu našega poglobljanja v Roševo pisanje smo ugotovile, da smo se dotaknile le koščka njegovega dela in literature o njem. Mnogo nam je ostalo še neznanega, čeprav smo se trudile, da bi čim več spoznale.

Pisateljevo delo je bogato, a raztreseno po raznih časopisih, revijah, zbornikih in tudi neobjavljeno. Vse, kar je izšlo v knjigah, je bralcem dostopno samo v knjižnicah, a še to v redkih primerkih. Kupiti pa ni mogoče več nobene njegove knjige. Škoda.

Sprašujemo se, ali Celjani in Slovenci dovolj cenimo njegove stvaritve. Morda redki posamezniki, ki se zavedajo, koliko je njegovo delo, kaj pomeni Celju, za katerega je v njem ohranjen del njegove kulturne zgodovine.

PRAV BI BILO, DA BI SLOVENCI BOLJ SPOZNALI PISATELJA FRANA ROŠA.
ZATO BI PREDLAGALE, DA BI SE NAŠEL KDO, KI BI NJEGOVO DELO UREDIL
IN IZBRAL, IN ZALOŽBA, KI BI GA IZDALA.

VIRI IN LITERATURA O FRANU ROŠI, UPORABLJENI ZA NALOGO

1910

1. JAHRES - BERICHT des K.K. Stoats-Gimnasiums in Cilli

1919

2. NEPODPISANO: Človeške hijene, Nova doba, 1. 1. št. 13, str.1

1927

3. K.: Na študijsko potovanje je odšel učitelj mestne deške osnovne šole g. Franjo Roš. - Nova doba, 1.9., št. 114, str. 1-2

1929

4. VANDOT Josip: Ocena knjige Medvedek Dija. - Odmevi, 1. 1, knjg. 1, str. 104

1938, 1939, 1940

5. NOVAK Vlado: Celjski kulturni tedni. - Celjski zbornik, 1938, 1939, 1940

1948

6. NEPODPISANO: Razgovor s pisateljem Franom Rošom. - Celjski tednik, 1.1, št. 3, str. 82

1957

7. KUNEJ Marjan: Svet je poln razburjanj, pravi pisatelj Fran Roš. - Celjski tednik, 1. 8, št. 14, str. 4

1958

8. Bolhar Alojzij: Pisatelj Fran Roš- šestdesetletnik, - Celjski tednik, 1.9, št. 1, str. 4

9. GROBELNIK GUSTAV IN VLADO NOVAK: Častni občani občine Celje. -Celjski zbornik, str. 35

10. Izid natečaja za najboljšo humoresko ali satiro.- Tedenska tribuna, 1. 6, ... 3 ... Nagrada ... Fran Roš

11. OREL TINE: Beležka o Franu Rošu.- Celjski zbornik, str. 131-

1962

12. STANKO JANEŽ: Zgodovina slovenske književnosti. str. 614,

13. KRAŠOVEC JURE: Novi prijatelji stari spomini. - Celjski tednik 1. 12, št. 36, str. 3

1966

14. GROBELNIK GUSTAV: Literarni večer Frana Roša.- Lepo mesto, 1. 6, št. 1, str. 13

15. PATERNU BORIS: Slovenska književnost 1945. - 65, str. 30

1967

16. ŠVAJNCER JANEZ : Slovenski izgnanci v Srbiji.- Večer. 1. 23, št. 225, str. 10

17. Slovenski izgnanci v Srbiji 1941- 1945: Knjiga 1967, št. 11

18. ŽGANJER BRANIMIR: Ohranite dragocene spomine.- Večer

1968

19. BOŽIČ MILAN: Odlikovanja v Celju. - Delo, 1.10 . str. 2

20. PREDAN DRAGO: Ob sedemdesetletnici Frana Roša.- Glasilo DPM 1.9, str. 11

21. TERČAK STANE: Na obisku pri Franu Rošu.- Novi tednik, 1.22, str. 6

22. VRABIL TONE: Fran Roš. - Novi tednik, 1.22, št. 48. str. 6

23. VUDLER ZORAN: Lepo mesto čestita Franu Rošu ob 70- letnici.

- Lepo mesto, 1.8. št. 1. str. 11-12

24. ŽUPANČIČ JOŽE: Razgovor s pisateljem Franom Rošem o njegovi igrici.-
Pionirski list
25. ŽUPANČIČ JOŽE: Pisatelj Franjo Roša sodelavec "Galeba ". - Primorski
dnevnik, 1. 24

1969

26. LEGIŠA LINO: Zgodovina slovenskega slovstva VI, str. 298
27. ŠTRAJNAR MILENA: Pol ure s Franom Rošem.- TV-15, 1.7., št. 18, str. 7
28. ŽUPANČIČ JOŽE: Fran Roš za mladino.- Stop, str. 8

1970

29. HRIBAR DRAGO: Preveč smo malobrižni, (pogovor s Franom Rošem). Delo,
1.12, str. 8
30. ŽAGARJEVA NAGRADA- - Delo, 1. 12, 30. 6, str. 5

1971

31. ILICH IZTOK: Fran Roš: korporal Huš.- Delo, 1. 13, št. 302, str. 18
32. MEDVED DRAGO: Intervju z avtorjem ob izidu knjige Korporal Huš. -
Novi tednik, 1. 25, št. 47, str. 7
33. SMOLEJ VIKTOR: Zgodovina slovenskega slovstva VII. str. 226
34. ŠVANJCER MARIJA: Vedra knjiga.- Večer. št. 228, str. 10

1973

35. ŠVAJNCER MARIJA: Dečkove sanje: Fran Roš: Letalec Nejček.- Večer

1976

36. KRAŠOVEC JURE: FRAN ROŠ.- Novi tednik, 1. 30, št. 34, str. 6
37. MEDVED DRAGO : Slovo od Frana Roša.- Novi tednik
38. Prof. NOVAK VLADO: Bežen pogled na književno delo Frana Roša. - Novi
tednik, št. 34, str. 6

39. P-V.: Ohranili bomo spomin na Frana Roša. - TV- 15
40. NEPODPISANO: Umrli Fran Roš.- Novi put. Svetozarevo, 1. 9.
41. TRSTENJAK LOJZE: Slovo od Frana Roša.- Večer. 25.8. 1976

1978

42. NOVAK VLADO: Fran Roš v Savinjski dolini. - Savinski zbornik, knj. 4,
str. 383-388
43. NEPODPISANO: Osemdesetletnica rojstva Frana Roša.- Lepo mesto 1.18,
št. 1. str. 14

1982

44. KAVČIČ CVETKA: Fran Roš: Življenje in delo.- Filozofska fakulteta
1982

1985

45. GUSTAV GROBELNIK IN VLADO NOVAK: Častni občani občine Celje.
- Celjski zborniki. Str. 35. 36

ROŠEVA DELA, UPORABLJENA ZA ŽIVLJENJEPIS

1947

1. OKUPATOR PIŠE ŠOLSKO KRONIKO.- Prosvetni delavec, priloga k Popotniku, l. 64, št. 1, str. 10-14

1954

2. MOJ ŽIVLJENJEPIS.- 14.3. 1954 - rokopis

1955

3. IZ UČENČEVIH SPOMINOV.- Osemdesetletnica prve slovenske osnovne šole v Celju: 1875- 1955, str. 43-50

1965

4. STARA CELJSKA GIMNAZIJA.- Lepo mesto. 1.5. št. 3, str. 11

1966

5. BEG V ŽIVLJENJE.- Celjski tednik. l. 20, št. 46. str. 14
6. OBISK PRI KOSOVIH.- Celjski tednik, l .21, št. 46. str. 14

1967

7. SLOVENSKI IZGNANCI V SRBIJI 1941.- 1945 - Založba Obzorja Maribor

1968

8. ČAS SE JE USTAVIL.- Lepo mesto, 1.8, št. 1. str. 11-12

9. OTROŠKA LETA.-Lepo mesto, 1.8. št. 2, str, str. 7-8
10. DELEŽ CELJSKE MLADINE.- Preporodovci proti Avstriji, str. 253- 273

1971

11. LITERARNA KRČMA.- Lepo mesto, 1.11, št 1, str. 4
12. SREČKO PUNCER NJEGOVO ŽIVLJENJE, DELO IN BOJ.- Celjski zbornik

1973

13. STARA CELJSKA ULICA.- Lepo mesto, 1. 13, št. 2, str. 8

1974

14. ZGODBA O STOJANU BAVDKU. - TV-15, 1. 28, št. 7, str. 14

OBRAVNAVANA DELA FRANA ROŠA

PROZA

1933

1. ZVESTA ČETA.- Ljubljana: Vodnikova družba

1971

2. KORPORAL HUŠ IN DRUGE ZGODBE.- Ljubljana. Državna založba Slovenije

MLADINSKA KNJIŽEVNOST

1. JURETOVO POTOVANJE IN ŠE KAJ. - Celje: Rode in Martinčič

2. MEDVEDEK RJAVČEK - Drugi izpremenjeni natis.- Celje: Rode in Martinčič

1939

3. MEDVEDEK DIJA.- Ljubljana: Mladinska matica

1972

4. LETALEC NEJČEK.- Ljubljana: Mladinska knjiga

1976

5. VID NIKDARSIT.- Ljubljana: Mladinska knjiga

1977

6. TINCA BREZ MEZINCA.- Ljubljana: Partizanska knjiga

VIRI FOTOGRAFIJ

1. Novi tednik, letnik 34, 26. avgust 1976: Naslovna fotografija
2. Iz družinskega albuma Roševih: 2., 5., 21., 24., 26., 28., 31., 35., 35., 37., 38., 39.
3. Foto: Simon Vodbe, 8. b: 3., 6., 7., 8., 8/a, 10., 11., 18., 19., 29., 33., 41.
4. 80-letnica prve slovenske osnovne šole v Celju:4.
5. Razglednice: 1., 30.
6. Iz albuma upokojenega vojniškega ravnatelja Milana Mizjaka
7. Iz Celjskega zbornika 1971/72: 9., 12., 13., 14., 15., 16., 22.,
8. J. Orožen: Zgodovina Celja in okolice, II. del, str. 464: 22